

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Utjecaj nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima s
posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva

MENTORICA:

Doc. dr. sc. Ksenija Klasnić

KANDIDATKINJA:

Martina Šestak

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj:

1. Uvod
 - 1.1. Konceptualna shema
2. Nezaposlenost i radna nesigurnost
 - 2.1. Nezaposlenost u Hrvatskoj
 - 2.2. Nezaposlenost mladih u Hrvatskoj
 - 2.3. Radna nesigurnost
3. Produženo stanovanje s roditeljima
 - 3.1. Individualistička perspektiva produženog stanovanja mladih s roditeljima
 - 3.2. Strukturalna perspektiva produženog stanovanja mladih s roditeljima
 - 3.3. Prijašnja istraživanja produženog stanovanja mladih s roditeljima
4. Osvrt na aktualne demografske trendove s posebnim naglaskom na odgodu braka i roditeljstva
5. Komparativna analiza trenda produženog stanovanja s roditeljima u Hrvatskoj i državama članicama Europske Unije
 - 5.1. Trend produženog stanovanja s roditeljima u Hrvatskoj i EU
 - 5.2. Sklapanje brakova u Hrvatskoj i EU
 - 5.3. Fertilitet u Hrvatskoj i Europskoj Uniji
6. Metodologija kvalitativnog istraživanja
 - 6.1. Istraživačka pitanja
 - 6.2. Polustrukturirani intervju
 - 6.3. Provođenje kvalitativnog istraživanja
 - 6.4. Transkribiranje i analiza podataka
 - 6.5. Opis uzorka
7. Rezultati istraživanja
 - 7.1. Romantična veza
 - 7.2. Radni status i radno okruženje
 - 7.3. Život s roditeljima i opis obiteljske situacije

7.4. Razlozi produženog stanovanja s roditeljima

7.4.1. Prednosti i nedostaci života s roditeljima

7.4.2. Produženo stanovanje s roditeljima: odabir ili nužnost

7.5. Kvaliteta života s roditeljima

7.6. Obiteljske aspiracije

7.7. Projekcije i želje

7.8. Zaključna pitanja

8. Rasprava

9. Zaključak

Sažeci

Prilozi

Literatura

1. Uvod

Uočene demografske promjene u svijetu i Hrvatskoj, posebice pad nataliteta i stope fertiliteta, imaju negativne posljedice na budućnost mirovinskog sustava te općenito funkcioniranja društva. Prema posljednjim podacima Eurostata, prosječna dob u kojoj mladi odlaze iz roditeljskog doma razlikuje se od države do države, a indirektno je povezana s odgodom braka i roditeljstva. U 2017. godini prosječna dob odlaska iz roditeljskog doma u Hrvatskoj je iznosila 31,9, u susjednoj Sloveniji 28,3, u Mađarskoj 27,4, dok u zapadnim i skandinavskim zemljama članicama Europske Unije ta brojka pada i do 21,0¹. Usporedno s time, proces tranzicije mladih i njihovo preuzimanje tradicionalno ukorijenjenih i definiranih načela takozvanog odraslog načina života i uloga se odgađa. Mladi sve više vremena posvećuju školovanju i stručnom osposobljavanju kako bi si povećali šanse na tržištu rada, kojeg iz godine u godinu karakterizira određena razina nestabilnosti u obliku visoke stope nezaposlenosti. Produženo stanovanje s roditeljima i odgađanje braka i roditeljstva javlja se kao posljedica nemogućnosti pronalaska posla koji bi omogućio dovoljno sigurnosti za osamostaljenje pojedinca. S obzirom na činjenicu da je u posljednje vrijeme pitanje nataliteta i starenja nacije u Hrvatskoj i svijetu popraćeno jakim medijskim i političkim utjecajem, željeli smo se ovim radom osvrnuti na aktualnosti te provesti istraživanje o iskustvima mladih o kvaliteti njihovih života s naglaskom na utjecaje opadanja nataliteta. Mladi spadaju u posebno ugroženu skupinu kad je riječ o demografskih promjenama popraćenim ekonomskom krizom te zato smatramo nužnim analizirati njihovu prilagodbu danoj situaciji.

Uobičajena praksa demografskih istraživanja u Hrvatskoj često se svodi na prikupljanje generalnih podataka o kretanjima stanovništva koja vrlo rijetko daju kontekst dobivenim rezultatima. Da bismo istražili fenomen koji nam je u fokusu, potrebno je analizirati postojeće teorije zajedno s demografskim podacima te tako pokušati doći do zaključka. Ovaj rad obuhvaća područja sociodemografije, ekonomske sociologije i

¹ Estimated average age of young people leaving the parental household by sex (2018)
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en

sociologije porodice, a sudeći prema nedavnim podacima Eurostata² koji su pokazali da mladi u Europi sve duže ostaju živjeti u roditeljskom domu, mišljenja smo kako bi ovoj temi trebalo posvetiti puno više pažnje, pogotovo ako uzmemo u obzir da je i u Hrvatskoj prepoznat trend „produženog djetinjstva“ to jest produženog stanovanja s roditeljima u zrelim godinama (Akrap, Čipin, 2006). Uz produženo stanovanje s roditeljima, pad stope fertiliteta zajedno s odgodom braka i roditeljstva predstavlja značajan društveni problem i nema sumnje da prelazi okvire demografije. Osim što je iz perspektive sociodemografije važno steći uvid o kretanju stanovništva, jednako je važno istražiti uzroke i posljedice takvog demografskog ponašanja, a to je moguće isključivo interpretacijom ekonomskih, psiholoških te prije svega socioloških teorija. U tom pogledu, sociologija je značajna za razumijevanje razvoja obiteljskih politika zbog nastojanja da utvrdi način na koji su društvo i ekonomski odnosno demografski faktori povezani.

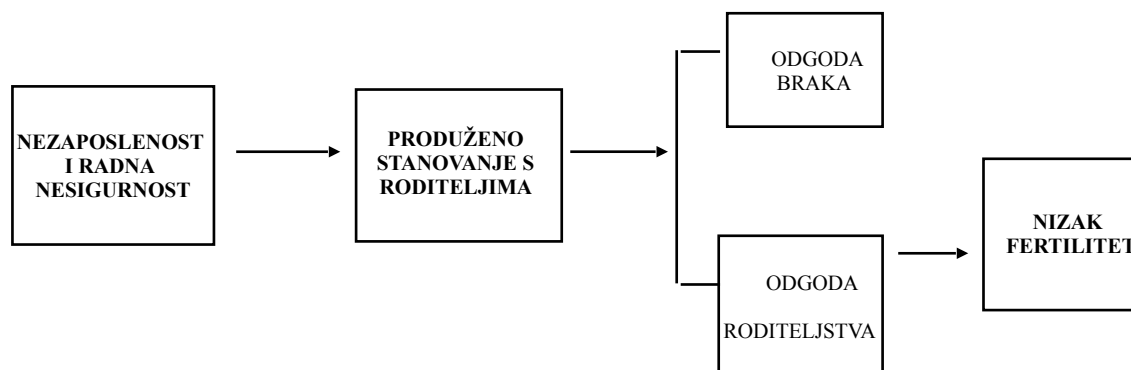
Glavni cilj rada je provjeriti na koji način nezaposlenost i radna nesigurnost utječu na kasniji odlazak mladih iz roditeljskog doma. Uz to, imamo dva specifična cilja rada. Prvi je usporediti stope fertiliteta država članica Europske unije te ustanoviti ekonomske i sociodemografske čimbenike koji su potencijalni uzrok tih razlika s posebnim osvrtom na stanje u Hrvatskoj. Drugi specifični cilj rada je ispitivanje iskustva suživota mladih, starijih od 26 godina koji žive s roditeljima. U tom kontekstu ispitali smo koliko suživot s roditeljima utječe na odgodu braka i roditeljstva i kako mladi procjenjuju kvalitetu života s roditeljima.

Polazišna teza rada je da veća nezaposlenost i radna nesigurnost utječu na kasniji odlazak mladih iz roditeljskog doma te samim time i kasnije zasnivanje vlastite obitelji. Za lakše razumijevanje postavljenog problema, odlučili smo prikazati konceptualnu shemu koja zorno prikazuje ključne poveznice glavnih varijabli.

² Being young in Europe today (2017)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today

1.1. Konceptualna shema

Središnja varijabla ovog rada koja predstavlja i okosnicu kvalitativnog istraživanja je produženo stanovanje s roditeljima. Strelice prikazane u konceptualnoj shemi predstavljaju teorijski smjer utjecaja glavnih istraživanih varijabli. Smatrajući kako nezaposlenost i radna nesigurnost mladih utječu na produženo stanovanje s roditeljima te posljedično odgodu braka i roditeljstva, očekujemo da svi navedeni čimbenici i njihove povezanosti vode ka padu fertiliteta.

Uzimajući u obzir gospodarsku krizu i visoku nezaposlenost u Hrvatskoj s posljedicama druge demografske tranzicije i procesa individualizacije, u ovom istraživanju oslonit ćemo se na individualističke i strukturalne teorije te pokušati objasniti ekonomske i socijalne prilike u kojima dolazi do produženog stanovanja mladih s roditeljima te prolongiranja braka i roditeljstva.

Svrhu ovog rada predstavlja kontekstualiziranje i razumijevanje potreba i problema navedene dobne skupine kako bi se podigla svijest o postojećem fenomenu te se postavio temelj za buduće rasprave. Šućur (2006) smatra da je stanovanje osnovna ljudska potreba i da je život u vlastitom domu ideal kojem teži većina ljudi. Prvi korak ka osamostaljenju je ekonomska sigurnost. U mnogim istraživanjima rezultati ukazuju da ekonomske prilike uvelike utječu na odluku napuštanja roditeljskog doma (Aassve i sur. 2002, Nilsson, Strandh 1999, Whittington, Peters 1996). Pojedinci koji raspolažu s dovoljno materijalnih resursa lakše će se upustiti u traženje životnog prostora negoli oni čiji životni standard to onemogućava. Prema navedenome pretpostavljamo da je

preduvjet za odlazak iz roditeljskog doma siguran radni odnos i financijska primanja ostvarena tim radnim odnosom. Stoga, smatramo nužnim osvrnuti se na visoku stopu nezaposlenosti i sve češću pojavu radne nesigurnosti prilikom proučavanja sve kasnijeg odlaska mladih iz roditeljskog doma i njihovog osamostaljivanja.

2. Nezaposlenost i radna nesigurnost

Jedan od najvećih problema s kojim se danas susrećemo ne samo u Hrvatskoj nego i u ostatku Europe te koji najviše pogađa nama relevantnu dobnu skupinu je nezaposlenost. S obzirom da je polazišna teza rada utjecaj nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima i posljedično obiteljske aspiracije, započet ćemo teorijski dio kontekstualizacijom upravo tog fenomena.

Evidentno je da živimo u vremenu velikih ekonomskih kriza i demografskih promjena koje imaju snažan socijalni utjecaj na mlade. Prilikom planiranja budućnosti, svako djelovanje se promatra s pozicije rastuće ekonomske nestabilnosti koje usporava cijeli proces. Jedan od najčešćih pokazatelja ekonomske nestabilnosti izražava se kroz stopu zaposlenosti odnosno nezaposlenosti. Uz već poznati problem nezaposlenosti, veliki problem postao je i sveprisutniji osjećaj radne nesigurnosti kod zaposlenih. Osjećaj radne nesigurnosti zadire u područje psihologije te time nadopunjuje proučavanje uzroka produženog stanovanja s roditeljima sa socijalno-psihološkom perspektivom.

2.1. Nezaposlenost u Hrvatskoj

Hrvatski zavod za zapošljavanje na godišnjoj bazi radi izvješće o gospodarskom okruženju i kretanjima na tržištu rada. U posljednjem objavljenom godišnjaku³ iz 2017. godine, zabilježeni su pozitivni rezultati na većini promatranih metrika te se gospodarski rast u Republici Hrvatskoj nastavlja treću godinu zaredom. Osim pozitivne stope rasta bruto domaćeg proizvoda, zabilježena su pozitivna kretanja i u vidu stopa zaposlenosti odnosno nezaposlenosti. Tržište rada, prema podacima HZZa

³ http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf

okarakterizirano je blažim porastom broja zaposlenih te značajnim smanjenjem prosječnog broja registrirane nezaposlenosti. Konkretno, prosječni broj registrirane nezaposlenosti za 2017. godinu iznosio je manje od dvjesto tisuća osoba, točnije njih 193.967, što je pojava koja se dogodila prvi puta nakon 1990. godine.

Broj radno aktivnog stanovništva u 2017. godini iznosio je 1.599.465 od čega je 1.405.498 zaposlenih i 193.967 nezaposlenih. S obzirom na spol, omjer nezaposlenih osoba je 57,1% žena naprema 42,9% muškaraca. Ovdje je riječ o prosjeku izračunatom prema administrativnim izvorima. S druge strane, prema Anketi o radnoj snazi koja je provedena od strane Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, broj aktivnog stanovništva za 2017. godinu iznosio je 1.830.000 od čega je 1.625.000 zaposlenih i 205.000 nezaposlenih osoba. Iako je vidljiva razlika u brojkama, oba izvora podataka o zaposlenosti i nezaposlenosti imaju slične omjere. Same brojke se razlikuju zbog drugačijih mjerenja, definicija i razdoblja unutar kojih prikupljaju podatke.

2.2. Nezaposlenost mladih u Hrvatskoj

Prema navedenim rezultatima HZZa i Državnog zavoda za statistiku ostvarene su pozitivne promjene po pitanju nezaposlenosti unazad nekoliko godina. Međutim, nezaposlenost i dalje predstavlja jedan od najvažnijih problema s kojim se ljudi u Hrvatskoj susreću, posebice mladi.

Kada je riječ o nezaposlenosti mladih, brojke su također u blagom padu u odnosu na prijašnje godine. Postotno smanjenje prosječnog broja nezaposlenih zabilježeno je kod svih dobnih skupina, ali ponajviše među mladima do 24 godine starosti. U nama relevantnoj dobnoj skupini od 25 do 34 godine, ukupan broj nezaposlenih za 2017. godinu iznosio je 41.674 što je 11.766 manje nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu. Prema našim pretpostavkama, veliku ulogu u smanjenju broja nezaposlenih mladih imale su mjere aktivne politike zapošljavanja, posebice nove mjere pod nazivom “Od mjere do karijere” koje se obuhvaćale potpore za zapošljavanje, usavršavanje, obrazovanje nezaposlenih, stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa i slično. Bez obzira na to što podaci s Hrvatskog zavoda za zapošljavanje predstavljaju

službenu evidenciju stopa nezaposlenosti, moramo imati na umu da se ipak sve nezaposlene osobe ne prijavljuju na zavod i time ne vode pod evidencijom. Službeno prijavljene, ali i neprijavljene nezaposlene osobe ne ulaze u kategoriju poreznih obveznika, a njihov se trošak za socijalne naknade mora podmiriti iz državnih prihoda. Najčešći rezultat takve loše ekonomije očituje se u povećanjima doprinosa za socijalno, mirovinsko i zdravstveno osiguranje.

Osim prema posljedicama makroekonomskih politika, naše je mišljenje da je nezaposlenost mladih potrebno promatrati i na temelju jaza između obrazovanog sustava i tržišta rada.

Ulazak na tržište rada je postao kompleksan i nesiguran zadatak za osobe koje se nalaze na početku svoje karijere (Jacob, Kleinert, 2007). Mladi koji završe određeni oblik školovanja često se nalaze u nepovoljnom položaju prilikom traženja posla. To se najčešće odnosi na nedovoljno stručnog znanja koje su prikupili formalnim školovanjem te nedovoljno radnog iskustva. Matković (2009) se u svojem radu "Mladi između obrazovanja i zapošljavanja: Isplati li se školovati?" bavi tematikom završetka školovanja i dinamikom pronalaska te kvalitetom prvog posla. Istraživanje koje je proveo na reprezentativnom uzorku od 2429 mladih u Hrvatskoj pokazuje da pronalazak posla nakon završenog školovanja ponekad potraje i godinama, a prvi radni ugovori su najčešće na određeno. Jaz između obrazovnog sustava i tržišta rada uzrokuje povećanje strukturalnog tipa nezaposlenosti. Strukturalni tip nezaposlenosti nalaže nepodudaranje između ponude i potražnje zanimanja, kvalifikacija ili regionalnog rasporeda (Tomašić, 2010). Matković (2011) upozorava na važnost povezanosti obrazovanja, zaposlenosti i blagostanja koja je vidljiva i u smjernicama Europske strategije zapošljavanja. On navodi da obrazovni sustav, kao centralno mjesto kroz koje mladi razvijaju svoja znanja i vještine, uvelike oblikuje strukturu ponude, ali i šanse pojedinaca na tržištu rada.

Jedna od medijski najčešće spominjanih posljedica visoke stope nezaposlenosti mladih očituje se kroz opadanje broja obrazovanih i radno sposobnih pojedinaca koji zbog nezaposlenosti odlaze iz države. Takva pojava naziva se "odljev mozgova", a predstavlja jedan od oblika migracije visokoobrazovanog stanovništva koji u potrazi za

poslom i karijerom odlaze u inozemstvo. Odljev mozgova, prema Mesiću (2002), predstavlja veliki gubitak kapitala pojedine zemlje koja obrazovanim stručnjacima ne pruža radnu i profesionalnu perspektivu te time potiče njihovu mobilnost.

Iako u padu, nezaposlenost mladih ne očituje se samo u brojkama. Pored nedostatka materijalnih sredstava i osiguranih uvjeta za rad, nezaposlenost ima razne negativne posljedice na živote nezaposlenih osoba. Šverko u svojem radu iz 1991. godine navodi da osim izražene ekonomske vrijednosti u vidu osiguravanja egzistencije, zaposlenost ima snažnu socijalnu vrijednost u obliku društvenih interakcija, stvaranja kontakata te socijalnog statusa. Zaposlenje i posao utječu na profesionalni, ali i osobni razvoj pojedinca. Strah za budućnost manifestira se kroz promjene ponašanja i doživljavanja okoline te je iz tog razloga u kvalitativnom dijelu našeg istraživanja najveći fokus stavljen na ispitivanje posljedica koje nezaposlenost ostavlja na kvalitetu života pojedinaca te njihove obiteljske aspiracije.

2.3. Radna nesigurnost

S pretpostavkom da nezaposlene osobe nisu jedina skupina mladih koji žive s roditeljima, odlučili smo uvrstiti još jednu varijablu pri proučavanju uzroka produženog stanovanja s roditeljima, a to je radna nesigurnost. Radna nesigurnost u kontekstu ovog rada primarno se odnosi na osjećaj neizvjesnosti oko budućnosti zaposlenja kod već zaposlenih osoba.

Program Ujedinjenih naroda za razvoj, proveo je 2006. godine u Hrvatskoj istraživanje kvalitete života i rizika od socijalne isključenosti. Unutar publikacije (2007), Matković i suradnici analiziraju pristupe mjerenja nesigurnosti zaposlenja te kao jedan od pristupa navode ispitivanje tipa ugovora na temelju kojeg su se osobe zaposlile. Vrsta ugovora, ugovor na određeno i ugovor na neodređeno, tako postaje relevantna varijabla koju smo odlučili koristiti u našem istraživanju. Očekujemo da osobe zaposlene na ugovor na određeno imaju veći osjećaj radne nesigurnosti od onih koji su zaposleni na neodređeno. Rezultati do kojih Matković i suradnici dolaze ukazuju da je percepcija sigurnosti zaposlenja u Hrvatskoj najviša u odnosu na ostale tranzicijske zemlje

(Matković i sur., 2007). Iako je to pozitivna konstatacija, moramo uzeti u obzir da se ti rezultati loše odražavaju na nezaposlene koji posljedično imaju manje šanse za zaposlenje unutar takve radne klime. U današnje vrijeme nije neobično da osoba promijeni više različitih poslova i pozicija kroz karijeru. To se često događa iz razloga što je danas sve manje ugovora na neodređeno te pojedinci kako bi si umanjili osjećaj radne nesigurnosti mijenjaju zaposlenje. Sve veći broj privremenih poslova poput potiče se spomenutim aktivnim mjerama zapošljavanja kroz različite mjere osposobljavanja, samozapošljavanja, sezonskog rada.

Psihologijski radovi na temu radne nesigurnosti izjednačavaju osjećaj radne nesigurnosti s doživljajem neizvjesnosti oko budućnosti trenutnog zaposlenja, a u tom kontekstu, De Witte (1999) dijeli doživljaj radne nesigurnosti na dvije dimenzije: afektivnu i kognitivnu. Afektivna dimenzija radne nesigurnosti očituje se u strahu i brizi oko gubitka posla, dok se kognitivna odnosi na percipiranu vjerojatnost da će pojedinac zaista izgubiti posao. Kada pojedinac zna da će se gubitak posla zaista dogoditi, on se može pripremiti za taj trenutak. Međutim kada postoji neizvjesnost odnosno radna nesigurnost tada pojedinac ne može planirati svoje buduće korake jer ne zna što će se dogoditi. Istodobno, ne možemo zanemariti i pretpostavku da ulaskom u poslovni odnos pojedinac inicijalno dobiva manju plaću nego što je može ostvariti nakon određenog vremena provedenog na tom radnom mjestu. U vidu naše teze, ako pojedinac doživi osjećaj nesigurnosti posla, manje je vjerojatno da će se odlučiti na osamostaljenje.

Prema nalazima koje smo iznijeli u ovom dijelu rada možemo pretpostaviti da se produženo stanovanje s roditeljima javlja kao posljedica nemogućnosti pronalaska posla koji bi omogućio dovoljno sigurnosti za osamostaljenje pojedinca. U kvalitativnom dijelu rada, pokušat ćemo ispitati jesu li pojave nezaposlenosti i radne nesigurnosti zaista razlozi odgađanja samostalnog života među sudionicima našeg istraživanja, ali prije toga osvrnut ćemo se na neke socijalne prilike u kojima dolazi do prolongiranja stanovanja mladih s roditeljima i to kroz individualističke i strukturalne teorije.

3. Produženo stanovanje s roditeljima

Spomenuti trendovi koji se ponajviše očituju u otežanom ulasku mladih na tržište rada te fleksibilnost tržišta u vidu sve veće zastupljenosti privremenih i ugovornih poslova pogoduju izraženoj neizvjesnosti životnog puta pojedinca i njegovog planiranja budućnosti. Prijašnja desetljeća okarakterizirana su određenim normativnim putem sazrijevanja koje je podrazumijevalo da osoba nakon završenog školovanja nađe posao, osamostali se te osnuje vlastitu obitelj. Takav socijalno poželjan razvoj pojedinca danas je protkan brojnim faktorima koji ga "ometaju".

S obzirom na prirodu našeg rada, objašnjenje odmicanja od tradicionalnih normi i razloge produženog stanovanja mladih s roditeljima tražimo u nama najvažnijim teorijama - individualističkim i strukturalnim. Prva se temelji na teoriji racionalnog izbora, a ponudio ju je J. J. Arnett (2004) navodeći kako je odgađanje osamostaljivanja osobni izbor mladih. Arnettova psihološko-individualistička perspektiva polazi od dominantnog objašnjenja promjene sustava vrijednosti koje se očituje u novom stilu života, ulasku žena na tržište rada i promjeni profesionalnih i obiteljskih aspiracija novijih generacija. No, taj se pristup ograničava samo na dio cjelovitog sustava demografskog ponašanja. Nadograđujući Arnettovu teoriju, Brannen i Nilsen (2005) ponudile su sociološko-strukturalnu perspektivu ističući važnost strukturalnog i normativnog okruženja koje mladima ne ostavlja puno izbora pri procesu odlaska iz roditeljskog doma. Uzimajući u obzir gospodarsku krizu i povećanje nezaposlenosti u Hrvatskoj s posljedicama druge demografske tranzicije i procesa individualizacije, u našem radu nastojimo objediniti obje perspektive pri proučavanju produženog stanovanja s roditeljima te prolongiranja braka i roditeljstva.

3.1. Individualistička perspektiva produženog stanovanja mladih s roditeljima

Individualistička perspektiva, koja se temelji na teoriji racionalnog izbora, a koju je pri proučavanju odgađanja odraslosti, ponudio ju je J. J. Arnett (2004), navodi da je odgađanje osamostaljivanja osobni izbor mladih. Teorija racionalnog izbora svoje temelje ima u ekonomiji, a zasniva se na poimanju društva kao skupa pojedinaca koje

pokreće osobni interes (Coleman, 1988). U svom razmatranju društvenog kapitala, Coleman stavlja naglasak na one aspekte društvene strukture koje pojedincima mogu poslužiti kao svojevrsni resursi u postizanju njihovih ciljeva, a koje oni svjesno ili nesvjesno koriste. Njegova analiza zasniva se na donošenju odluka od strane aktera pojedinog ponašanja. Na tragu spomenute teorije, Arnettova psihološko-individualistička perspektiva uzima u obzir dominantna objašnjenja promjene sustava vrijednosti koja se očituju u novom stilu života, ulasku žena na tržište rada i promjeni profesionalnih i obiteljskih aspiracija novijih generacija (Arnett, 2004). Razumijevanje individualističke teorije procesa odlaska iz roditeljskog doma potrebno je promatrati iz perspektive druge demografske tranzicije o kojoj su najviše pisali Van de Kaa (1987., 2001.) i Lesthaeghe, (1988., 1995.). Njihove teorije referiraju se na industrijalizirane zemlje u kojima je proces druge demografske tranzicije povezan s promjenama u sustavu vrijednosti. Promjene sustava vrijednosti očituju se u pridavanju sve veće važnosti postmodernim i postmaterijalističkim vrijednostima koje utječu na demografsko ponašanje. Povećanje broja razvoda, broja kohabitacija i izvanbračne djece samo su neke od posljedica u promjeni ponašanja stanovništva (Minguez i sur., 2012). Druga demografska tranzicija najbolje se opisuje kao pridavanje sve većeg značenja samoaktualizaciji pojedinca što posljedično dovodi do smanjenja stope fertiliteta (Van de Kaa, 1987). U tom smislu, pojedinci posvećuju više vremena i pažnje kvalitetnom obrazovanju, ispunjenju određenih osobnih ciljeva te općenito osobnom razvoju. U takvom okruženju oni odustaju ili prolongiraju ulazak u brak i osnivanje obitelji jer im to nije prioritet. Osim toga, kontracepcijska sredstva postaju dostupnija no ikada, emancipacija uzima maha te se sve veći broj žena odlučuje uključiti na tržište rada. Dio znanstvenika ovu kulturološku klimu objašnjava uspostavljanjem sekularnog društva, dok drugi tvrde da je glavni razlog popularizacija trenda samorealizacije i individualne slobode (Van de Kaa, 1987).

Proces individualizacije u sociološkoj literaturi ima veliki značaj kad je u pitanju modernizacija društva, a ponajprije obitelj. Giddens (2005) govori da je globalna revolucija utjecala na to što mislimo o sebi i drugima što je utjecalo na poimanje osobnog života i obitelji. Sam proces individualizacije podrazumijeva da pojedinci donose vlastite odluke, a u kontekstu suživota s partnerom oni, prema Giddensu,

odabiru ulazak u brak zbog ljubavi i emocionalne bliskosti. Istodobno, proces individualizacije utječe i na ostale privatne odluke, ponajviše karijeru i posvećenost samoaktualizaciji. Želja za postizanjem karijere i poslovnih ciljeva se tako sukobljava s vrijednostima braka i roditeljstva. Kada pričamo o novim društvenim pokretima i promjenama u životnim stilovima svakako je potrebno spomenuti i Becka koji tvrdi da se akteri novih društvenih promjena oslobađaju unaprijed zadanih obiteljskih, radnih, klasnih, kulturnih i spolnih uloga te da ne samo da mogu samostalno odlučivati, već i da moraju. U tom kontekstu, tradicija je nekada pojedincima jasno definirala uloge, ali s postindustrijskom modernizacijom jača se proces pluralizacije identiteta (Tomić-Koludrović, 1991.)

Navedena teorijska razmišljanja upućuju na to da se tranzicije mladih i njihovo preuzimanje tradicionalno ukorijenjenih i definiranih načela takozvanog odraslog načina života i uloga odgađa. Upravo iz perspektive sazrijevanja, Arnett (2004) nudi odgovor na pitanje zašto mladi odgađaju socioekonomsko osamostaljenje. U svojoj knjizi *“Emerging Adulthood”* on navodi da mladi u suvremenom društvu ne prihvaćaju uloge koje im društvo nameće u vrijeme kad se to od njih očekuje, već samostalno donose odluku da će te uloge prihvatiti kada budu spremni za preuzimanje odgovornosti. Arnett takvo ponašanje karakterizira kroz procese istraživanja mogućnosti, samoaktualizacije te prvenstveno u odabiru životnog stila koji se suprotstavlja tradicionalnim vrijednostima.

3.2. Strukturalna perspektiva produženog stanovanja mladih s roditeljima

Individualističke teorije koncepta donošenja odluka i izbora nude djelomičan uvid u promjene koje se događaju u suvremenom društvu. Nadograđujući Arnettovu teoriju, Brannen i Nilsen (2005) ponudile su sociološko-strukturalnu perspektivu ističući važnost strukturalnog i normativnog okruženja koje mladima ne ostavlja puno izbora pri procesu odlaska iz roditeljskog doma. U tom kontekstu, koncept izbora može se promatrati kao nedovoljno kontekstualiziran i pomalo utopijski (Brannen, Nilsen, 2005).

Utjecaj okolnih faktora koji otežavaju socioekonomsko osamostaljivanje mladih ponajviše se očituje kod tranzicijskih društava (Ilišin, 2010). U svojem istraživanju "Mladi - problem ili resurs" Ilišin i Radin (2007) utvrđuju da zahtjevi na tržištu rada postaju toliko nestabilni da mladi teško mogu donositi racionalne odluke o vlastitom obrazovanju i profesionalnim ciljevima. U kontekstu pronalaska zaposlenja i sve većeg broja privremenih poslova, mladi sve više ovise o pomoći roditelja (Roberts, prema Ilišin, Radin, 2007). Rezultat takvih pojava ukazuje na to da životne perspektive mladih manje ovise o individualnim naporima, a više o strukturnim faktorima.

Takve pojave mogu se promatrati i iz perspektive sociologije životnih stilova koje odražavaju prirodu donošenja pojedinih odluka. Većina klasifikacija životnog stila ima zajedničko pozicioniranje životnih stilova na koordinatama čiji su polovi tradicija i modernost. U tom kontekstu Herlyn, Scheller i Tessin (1994) predlažu četiri životna stila s obzirom na razinu ponašanja i razinu motiva: 1) dobrovoljni tradicionalist - svjesno se odlučuje za tradicionalne načine ponašanja te ih prakticira u okviru vlastitog vođenja života, 2) dobrovoljni modernist se svjesno odlučuje za moderne načine ponašanja 3) nedobrovoljni tradicionalist ili spriječeni modernist - orijentira se prema modernim načinima ponašanja koja, pak, ne mogu ostvariti zbog određenih prisila npr. zbog ekonomski, kulturnih ili drugih barijera, 4) nedobrovoljni modernist ili spriječeni tradicionalist - orijentira se "starinskim" načinima ponašanja te je određenim barijerama spriječen da ih realizira.

U modernim društvima, prema Róbertu i Bukodiju (2005), raste neizvjesnost ishoda kada su u pitanju odluke pojedinaca oko obrazovanja, zaposlenja, izbora partnera i vremena ulaska u roditeljstvo. Strukturni uvjeti i društvene norme pružaju sve manje podrške po pitanju donošenja odluka.

Jedno od rješenja za pomirenje individualnih i strukturnih procesa može se naći u konceptu strukturiranog individualizma (Roberts, 1994). Prema tom stajalištu, pojedinac oblikuje vlastiti životni put u odnosu na društveni kontekst i njegova strukturna obilježja. Na složenost takvog procesa ukazuje očigledna diskrepancija između želja i stvarnih akcija koje mladi poduzimaju.

Donošenje odluka o napuštanju roditeljskog doma mora se dakle promatrati kao odluka pojedinca unutar njegovih mogućnosti.

3.3. Prijašnja istraživanja produženog stanovanja mladih s roditeljima

Iako u Hrvatskoj ne postoji velik broj istraživanja o odlasku mladih iz roditeljskog doma, u dvama istraživanjima iz 2004. i 2013. godine dobiveni su različiti rezultati o razlozima produženog boravka mladih u roditeljskom domu. U prvom istraživanju, kao najučestaliji odgovor navode se financijske nemogućnosti, a u drugom praktični razlozi (Ilišin, i sur., 2013). U radovima ove tematike, najveći fokus se stavlja na primanja roditelja i djece te ekonomske prilike u kojima se obitelj nalazi. Mi smo ovom fenomenu pristupili iz drugačije perspektive, čime pokušavamo naglasiti važnost ovog rada. Nakon proučavanja brojne literature domaćih i stranih autora, pokušali smo povezati fenomen produženog stanovanja s roditeljima s nezaposlenošću i radnom nesigurnošću te s odgodom braka i roditeljstva. Iako je postavljena teza kontekstualno i logički očekivana, potrebno ju je istražiti prije negoli ju odlučimo prihvatiti odnosno odbaciti.

“Mladi i europski integracijski procesi” (2004.) je istraživanje kojeg su na čelu s Vlastom Ilišin proveli autori s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu. Njihov rad ispituje stavove građana Hrvatske o razlozima produženog stanovanja mladih u roditeljskom domu. Istraživanje je provedeno na uzorku od 3000 ispitanika starijih od 15 godina. Autori su podijelili uzorak na mlade i stare gdje su u prvoj kategoriji bili ispitanici čija je dob između 15 i 29, a u drugoj oni starosti 30 i više. U tom radu, najveću pažnju usmjerili smo identificiranju glavnih razloga zbog kojih ispitanici smatraju da mladi ljudi duže ostaju u roditeljskom domu. Kao glavni razlog naveden je ekonomski faktor to jest da si mladi ne mogu priuštiti da se odsele. Ispitanici su kao drugi razlog produženog stanovanja s roditeljima naveli da se u današnje vrijeme sve kasnije započinje zajednički život s partnerom i da se sve kasnije sklapa brak. Navedene razloge mi želimo u našem radu dovesti u korelaciju s produženim boravkom mladih u roditeljskom domu. Rezultati navedenog istraživanja ukazuju da većina ispitanika smatra da su ekonomski čimbenici glavni uzrok dužeg boravka mladih u roditeljskom domu. Imajući to na umu, mi želimo ispitati ekonomske čimbenike kao što su nezaposlenost i radna nesigurnost te da li i kako oni utječu na produženo stanovanje s roditeljima. Kako bismo to postigli, odlučeno je da sudionici koji mogu sudjelovati u

našem istraživanju moraju biti radno sposobni to jest imati neki završeni oblik školovanja koji im omogućuje da budu radno aktivni. Na taj smo se način željeli izbjeći uzorak sudionika koji žive s roditeljima, a još uvijek su studenti ili učenici.

Rezultati postojećih istraživanja pokazuju da život s roditeljima nije osobni izbor mladih, nego da strukturalni problemi poput nezaposlenosti, financijske nesigurnosti i loših stambenih politika uvjetuju kasnije osamostaljivanje. Mladi sve više vremena posvećuju školovanju i stručnom osposobljavanju kako bi si povećali šanse na tržištu rada, a kojeg iz godine u godinu karakterizira visoka stopa nezaposlenosti.

4. Osvrt na aktualne demografske trendove s posebnim naglaskom na odgodu braka i roditeljstva

U prethodnom dijelu rada iznijeli smo veći broj teorija koje potvrđuju da je odluka za napuštanjem roditeljskog doma često motivirana ne samo ekonomskim već i socio-psihološkim čimbenicima. Bilo da je donošenje odluke o suživotu s roditeljima motivirano ekonomskim faktorima i strukturalnim ograničenjima ili individualnom individualnim izborom pojedinca, ono svakako ima određene posljedice.

Pored pojave produženog stanovanje s roditeljima, pojam obitelji i načini življenja drastično su se promijenili unazad pedesetak godina. Glavne karakteristike tih promjena, Sobotka (2008) nalazi u opadanju broja sklopljenih brakova, odgodi roditeljstva i povećanju broja alternativnih oblika obiteljskih zajednica kao što je suživot roditelja i mladih u zrelim godinama. Promjene obiteljskih struktura proučavali su Gelo, Akrap i Čipin u svom radu "Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske" iz 2005. godine, kada su zaključili da hrvatska demografska kretanja karakteriziraju upravo procesi postupnog smanjivanja broja sklopljenih brakova, povećanja broja rastavljenih brakova te manja sklonost ka rađanju.

Individualne značajke roditelja svakako utječu na pad fertiliteta. Odluka pojedinca o zasnivanju obitelji može se promatrati kroz dvije sociološke teorije u kontekstu socijalne razmjene. Prva teorija koju je predložio Coleman zasniva se na omjeru uloženog i dobivenog. Prema njegovoj teoriji pojedinac promatra koju korist će imati od

ulaska u roditeljsku ulogu (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). U tradicionalnom društvu, obitelj je imala najvažniju ulogu u podizanju djece, brizi za školovanje i osiguravanje uvjeta za djetetov život. Sada su te uloge preuzele specijalizirane ustanove (vrtići, škole) te je korist od djece postala mala dok su se ulaganja povećala. S druge strane, Caldwellova teorija tokova sredstava nalaže da je u modernom društvu povećanje vrijednosti djeteta preusmjerilo sredstva od roditelja prema djetetu, dok su u ranijim razdobljima ona bila usmjerena od djeteta prema roditelju (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Kao posljedica navedenih promjena vrijednosti i načina življenja, dolazi do jednog značajnog društvenog problema, a to je pojava socijalnog steriliteta odnosno nesudjelovanja u reprodukciji stanovništva (Akrap, Čipin, 2006). Fenomen socijalnog steriliteta, Akrap i Čipin objašnjavaju kao stanje u kojem pojedinci odlučuju ne imati djecu, a da tome nije razlog fiziološka neplodnost. Kroz proučavanje sociodemografskih i socioekonomskih obilježja, stavova o roditeljstvu te zadovoljstva poslom, Akrap i Čipin navode da su glavni razlozi pojave socijalnog steriliteta promjene u sustavu institucija, normi, vrednota i ponašanja. Njihova socijalno-psihološka teorija objašnjenja pada nataliteta i fertilne motivacije uzima u obzir i ekonomske i neekonomske uvjete koje prethode odluci za rađanjem djeteta. U knjizi "Socijalni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane" (2006), Akrap i Čipin iznose osam faktora koji su po njima utjecali na pad nataliteta. Između ostalih, navode stambenu problematiku, trend produženog života s roditeljima, prihvaćanje postmaterijalističkog sustava vrijednosti te promjenu društvenog i gospodarskog sustava i povećanu socijalnu nesigurnost. Cilj njihovog rada, kao i ovog je poticanje rasprave o prilagođavanju i promjenama populacijskih politika koje bi svojim mjerama dugoročno zaustavile pad nataliteta te osigurale ekonomski i društveno sigurnu atmosferu za podizanje obitelji.

Promatranje demografskih kretanja uključuje interdisciplinarni pristup, pa tako nasuprot socioloških perspektiva koje objašnjavaju demografske promjene u vidu pada fertiliteta i generalne transformacije obitelji, jako veliki utjecaj imaju i ekonomske teorije.

Ekonomске teorije temelje se uglavnom na procjeni uloženog i dobivenog. Povećanjem troškova podizanja djeteta dolazi do opadanja ekonomske isplativosti djeteta za obitelj što u konačnici dovodi do smanjenja fertilne motivacije. Fertilna motivacija je najjednostavnije rečeno, odluka i želja za rađanjem djeteta (Čudina-Obradović, 1999). Ako osoba nije financijski i stambeno situirana, ona ne ostvaruje mogućnost ili priliku za zasnivanje obitelji. Kako bi se stvorila situaciju u kojoj se pojedinac odlučuje na roditeljstvo, moraju se ispuniti uvjeti koji to osiguravaju, kao što su siguran radni odnos i životni prostor.

U sklopu proučavanja snižene reprodukcije u suvremenom društvu, jedan od važnijih činitelja pada fertiliteta je i veće ulaganje u visoko obrazovanje, posebice kod žena (Čipin, 2010.) Jedna od najraširenijih teorija koja se bavi ovom tematikom je upravo ekonomska teorija fertiliteta o kojoj je pisao Becker. Prema njoj, razlozi za nizak fertilitet traže se u porastu obrazovanja i zaposlenosti žena (Čipin, 2011). Ekonomskom terminologijom, veće oportunitetne troškove podizanja djece imaju bolje obrazovane žene koje onda odgađaju rađanje djeteta dok ne postignu zadovoljavajući level vlastitog obrazovanja i karijere. Iz te perspektive, odgoda rađanja prvog djeteta dovodi do produženog školovanja koje time povećava šanse za nalaženje bolje plaćenog posla te stjecanja potrebnih vještina i iskustva. Međutim, takav individualni odabir nije u skladu s društvenim normama odnosno u ovom slučaju državnim institucijama koje svojim politikama ne podupiru takvo ponašanje (McDonald prema Čipin, 2011). U uvjetima neregulirane obiteljske politike žene se nerijetko nailaze u situacijama kada moraju birati jednu putanju - majčinstvo ili karijerizam. Kao što Čipin (2011) navodi, najčešći rezultat dileme je odgađanje rađanja djeteta za kasnije godine ili čak odustajanje od majčinstva u potpunosti. Prema nekim autorima (Lesthaeghe, Sobotka, Martin-Garcia) upravo su ulaganje u obrazovanje i ekonomsku autonomiju doveli do novog oblika formiranja obitelji i odgodu rađanja djece.

5. Komparativna analiza trenda produženog stanovanja s roditeljima u Hrvatskoj i državama članicama Europske Unije

Kako bismo postavili bolje temelje kvalitativnom istraživanju kojeg smo namjeravali provesti, odlučili smo prije toga napraviti usporedbu glavnih karakteristika mladih u Hrvatskoj i ostalim državama članicama Europske Unije kako bi ustanovili potencijalne ekonomske i sociodemografske sličnosti i razlike s obzirom na prosječnu dob odlaska iz roditeljskog doma. Za potrebe tog istraživanja smatrali smo nužnim provesti određeni tip komparativne analize demografskih kretanja. Ispitivanje demografskog kretanja stanovništva usmjerili smo na prikupljanje podataka o stopama fertiliteta te usporedno s time, prikupljali i analizirali podatke o stopama nezaposlenosti kao i ekonomskim i sociodemografskim karakteristikama mladih. Sekundarni podaci o stopama fertiliteta i nezaposlenosti dostupni su na stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Državnog zavoda za statistiku, ELS-a (European Labour Survey) i ESS-a (European Social Survey), a podaci o ekonomskim i sociodemografskim karakteristikama mladih dostupni su u anketama Eurobarometra.

5.1. Trend produženog stanovanja s roditeljima u Hrvatskoj i EU

Trend produženog stanovanja s roditeljima u vidu kvantitativnih metoda, promatramo kroz podatke o prosječnoj dobi odlaska mladih uz roditeljskog doma koji su vidljivi u tablici broj 1.

Najveća prosječna dob odlaska iz roditeljskog doma uočena je u slučaju Makedonije gdje mladi u prosjeku napuštaju roditeljski dom u 33. godini života. Hrvatska se na tom popisu nalazi iza Makedonije i Malte s prosječnom dobi od 31,9 godina. Očekivano, mladi koji odlaze najranije iz roditeljskog doma u kontekstu država članica EU, nalaze se u skandinavskim i baltičkim državama: Švedska, Finska i Estonija.

Tablica 1. Prosječna dob odlaska iz roditeljskog doma

DRŽAVA	2008	2012	2016	2017
BELGIJA	25,5	24,9	25,2	23,4
BUGARSKA	29,3	29,7	29,4	28,9
ČEŠKA	27,3	27,0	26,3	26,4
DANSKA	-	21,1	21,0	21,1
NJEMAČKA	23,9	23,8	23,7	23,7
ESTONIJA	24,8	24,6	23,6	23,1
IRSKA	25,4	25,4	26,1	26,3
GRČKA	28,5	29,0	29,1	29,4
ŠPANJOLSKA	28,4	28,7	29,4	29,3
FRANCUSKA	23,4	23,5	23,8	24,0
HRVATSKA	30,7	31,6	31,5	31,9
ITALIJA	29,7	29,8	30,1	30,1
CIPAR	26,4	26,9	27,1	27,4
LATVIJA	27,1	27,9	27,7	27,0
LITVA	26,8	26,0	25,4	25,7
LUXEMBURG	26,3	26,2	24,4	21,4
MAĐARSKA	27,8	27,9	27,6	27,4
MALTA	30,1	30,4	31,8	32,2
NIZOZEMSKA	23,4	23,6	23,7	23,6
AUSTRIJA	25,5	25,4	25,3	25,2
POLJSKA	28,6	28,5	28,0	27,7
PORTUGAL	28,8	28,8	29,1	29,2
RUMUNJSKA	28,4	28,5	28,1	28,0
SLOVENIJA	30,0	29,1	28,2	28,3
SLOVAČKA	30,4	30,9	31,0	30,8
FINSKA	22,2	21,9	21,9	21,9

DRŽAVA	2008	2012	2016	2017
ŠVEDSKA	-	19,9	20,7	21,0
UK	23,8	23,9	24,3	24,4
MAKEDONIJA	30,8	31,5	32,2	32,5

Izvor: Eurostat 2016 (http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en)

5.2. Sklapanje brakova u Hrvatskoj i Europskoj Uniji

Prema popisu stanovništva Hrvatske iz 2011. godine, u tablici 2, vidimo da raste postotak neoženjenih muškaraca i neudanih žena te istodobno pada broj osoba koje su stupile u brak.

Tablica 2. Stanovništvo staro 15 i više godina prema zakonskome bračnom stanju i spolu, popisi 1991. -2011.

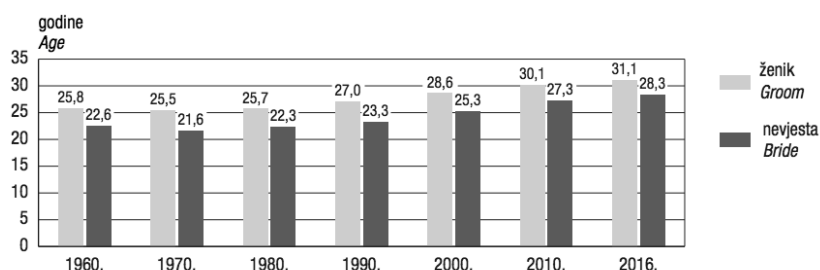
	Muškarci, %			
	neoženjen	oženjen	udovac	razveden
1991.	28,9	65,9	2,8	2,4
2001.	32,1	61,7	3,5	2,7
2011.	34,6	58,0	3,6	3,8

	Žene, %			
	neudana	udana	udovica	razvedena
1991.	19,4	60,7	16,1	3,8
2001.	21,9	56,0	17,9	4,2
2011.	23,7	53,1	18,3	5,0

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prosječna starost nevjeste i ženika pri sklapanju prvog braka unazad pedesetak godina također raste. U 2016. godini prosječna starost ženika bila je 31,1 godina, a nevjeste 28,3 godine (Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017.).

Tablica 3. Prosječna starost ženika i nevjeste u Hrvatskoj

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017.

5.3. Fertilitet u Hrvatskoj i Europskoj Uniji

Uz promjene u obiteljskoj strukturi, jedne od važnijih pojava koje su obilježile posljednjih nekoliko desetljeća su opadanje nataliteta i povećanje smrtnosti. Takvi demografski trendovi opisuju termin demografskog umiranja (Čudina-Obradović, 1999). Da je Hrvatska okarakterizirana istim demografskim procesima može se vidjeti iz popisa stanovništva. Iako je razdoblje od hrvatske samostalnosti relativno kratko za izvođenje generalnih zaključaka, pretpostavit ćemo da podaci vezani za hrvatsku demografiju prate globalne trendove i obrnuto.

Kada govorimo o opadanju nataliteta, metrika kojoj posvećujemo najviše pažnje prilikom proučavanja istoga, tiče se fertiliteta. Generalno gledajući, prema podacima Eurostata⁴, iz godine u godinu rađa se sve manji broj djece što posljedično usporava rast populacije. Kao najvažniji faktor praćenja stope fertiliteta, često se uzima ukupna stopa plodnosti odnosno ukupna stopa fertiliteta. Ona je definirana prosječnim brojem živorođene djece koje žena rodi tijekom svojeg fertilnog razdoblja te koje se potom

⁴ Eurostat: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Fertility_statistics

promatra u skladu sa specifičnim stopama fertiliteta te godine. Optimalna vrijednost ukupne stope fertiliteta za održavanje populacijskog rasta iznosi 2,1 živorođene djece po ženi. Prema statističkim podacima Eurostata za 2016. godinu, ukupna stopa fertiliteta na području Europske Unije iznosila je 1,60, dok je u isto vrijeme u Hrvatskoj iznosila 1,42 (vidi tablicu 4).

Tablica 4. Ukupna stopa fertiliteta u razdoblju 2007. - 2016.

GEO/TIME	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
European Union (current composition)	1,56	1,61	1,61	1,62	1,59	1,59	1,55	1,58	1,57	1,60
Belgium	1,82	1,85	1,84	1,86	1,81	1,80	1,76	1,74	1,70	1,68
Bulgaria	1,49	1,56	1,66	1,57	1,51	1,50	1,48	1,53	1,53	1,54
Czech Republic	1,45	1,51	1,51	1,51	1,43	1,45	1,46	1,53	1,57	1,63
Denmark	1,84	1,89	1,84	1,87	1,75	1,73	1,67	1,69	1,71	1,79
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	1,37	1,38	1,36	1,39	1,39	1,41	1,42	1,47	1,50	1,60
Germany including former GDR	1,37	1,38	1,36	1,39	1,39	1,41	1,42	1,47	1,50	1,60
Estonia	1,69	1,72	1,70	1,72	1,61	1,56	1,52	1,54	1,58	1,60
Ireland	2,01	2,06	2,06	2,05	2,03	1,98	1,93	1,89	1,85	1,81
Greece	1,41	1,50	1,50	1,48	1,40	1,34	1,29	1,30	1,33	1,38
Spain	1,38	1,45	1,38	1,37	1,34	1,32	1,27	1,32	1,33	1,34
France	1,98	2,01	2,00	2,03	2,01	2,01	1,99	2,01	1,96	1,92
France (metropolitan)	1,96	1,99	1,99	2,02	2,00	1,99	:	:	:	:
Croatia	1,48	1,55	1,58	1,55	1,48	1,51	1,46	1,46	1,40	1,42
Italy	1,40	1,45	1,45	1,46	1,44	1,43	1,39	1,37	1,35	1,34
Cyprus	1,44	1,48	1,47	1,44	1,35	1,39	1,30	1,31	1,32	1,37
Latvia	1,54	1,58	1,46	1,36	1,33	1,44	1,52	1,65	1,70	1,74
Lithuania	1,36	1,45	1,50	1,50	1,55	1,60	1,59	1,63	1,70	1,69
Luxembourg	1,61	1,61	1,59	1,63	1,52	1,57	1,55	1,50	1,47	1,41
Hungary	1,32	1,35	1,32	1,25	1,23	1,34	1,35	1,44	1,45	1,53
Malta	1,35	1,43	1,42	1,36	1,45	1,42	1,36	1,38	1,37	1,37
Netherlands	1,72	1,77	1,79	1,79	1,76	1,72	1,68	1,71	1,66	1,66
Austria	1,38	1,42	1,39	1,44	1,43	1,44	1,44	1,46	1,49	1,53
Poland	1,31	1,39	1,40	1,41	1,33	1,33	1,29	1,32	1,32	1,39
Portugal	1,35	1,39	1,34	1,39	1,35	1,28	1,21	1,23	1,31	1,36
Romania	1,45	1,60	1,66	1,59	1,47	1,52	1,46	1,56	1,58	1,64
Slovenia	1,38	1,53	1,53	1,57	1,56	1,58	1,55	1,58	1,57	1,58
Slovakia	1,27	1,34	1,44	1,43	1,45	1,34	1,34	1,37	1,40	1,48
Finland	1,83	1,85	1,86	1,87	1,83	1,80	1,75	1,71	1,65	1,57
Sweden	1,88	1,91	1,94	1,98	1,90	1,91	1,89	1,88	1,85	1,85
United Kingdom	1,86	1,91	1,89	1,92	1,91	1,92	1,83	1,81	1,80	1,79

Izvor: Eurostat (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>)

Uz smanjenu stopu fertiliteta, ne smijemo zanemariti i trend koji zasigurno utječe na pad nataliteta, a to je da prosječna dob žena kada rađaju svoje prvo dijete. Nama relevantni podaci, u tablici broj 5, pokazuju da je iz godine u godinu u Hrvatskoj sve manji broj žena u dobi od 20-29 koje rađaju djecu, dok se broj žena koje rađaju u dobi od 30 do 39, pa čak i u dobi od 40 do 44 se povećava (Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017.).

Tablica 5. Stope fertiliteta prema Statističkom ljetopisu Republike Hrvatske, 2017.

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	
Opća stopa fertiliteta	43,4	41,8	41,9	40,3	41,0	General fertility rate
Stopa totalnog fertiliteta	1,52	1,46	1,46	1,41	1,43	Total fertility rate
Specifične stope fertiliteta						Specific fertility rates
Starost majke						Age of mother
Do 15 godina	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	Up to 15 years
15 – 19	11,4	10,6	10,2	9,6	9,6	15 – 19
20 – 24	54,4	49,4	47,5	44,2	43,3	20 – 24
25 – 29	98,8	94,2	92,6	88,9	86,6	25 – 29
30 – 34	91,1	89,6	91,2	88,1	92,0	30 – 34
35 – 39	39,8	40,1	41,7	42,3	44,5	35 – 39
40 – 44	7,4	7,5	8,4	7,6	8,8	40 – 44
45 – 49	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	45 – 49
50 i više	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50 and over

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske

Kada podatke o prosječnoj dobi žena kada rađaju prvo dijete, koje imamo za Hrvatsku, stavimo u kontekst Europske Unije, vidimo u tablici broj 6, da Hrvatska spada u zemlje u kojima je dob majki više od prosjeka koji iznosi 30,6 godina za 2016.

Tablica 6. Prosječna dob žena kada rađaju prvo dijete prema Eurostatu u razdoblju 2007. - 2016.

GEO/TIME	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
European Union (current composition)	29,7	29,7	29,8	29,9	30,1	30,1	30,3	30,4	30,5	30,6
Belgium	29,5	29,6	29,6	29,8	29,8	30,0	30,2	30,3	30,4	30,5
Bulgaria	26,4	26,5	26,7	27,0	27,1	27,1	27,1	27,3	27,4	27,6
Czech Republic	29,1	29,3	29,4	29,6	29,7	29,8	29,9	29,9	30,0	30,0
Denmark	30,4	30,4	30,5	30,6	30,7	30,7	30,8	30,9	31,0	31,0
Germany including former GDR	29,9	30,1	30,2	30,4	30,5	30,6	30,8	30,9	30,9	30,9
Estonia	28,4	28,7	28,9	29,2	29,5	29,6	29,5	29,6	29,9	30,2
Ireland	31,3	31,3	31,4	31,4	31,5	31,5	31,7	31,8	31,9	32,1
Greece	30,1	30,2	30,4	30,4	30,5	30,7	30,9	31,1	31,3	31,3
Spain	30,8	30,8	31,0	31,2	31,4	31,6	31,7	31,8	31,9	32,0
France	29,8	29,8	29,9	30,0	30,0	30,1	30,2	30,3	30,4	30,5
France (metropolitan)	29,9	29,9	29,9	30,0	30,1	30,1	:	:	:	:
Croatia	28,6	28,7	28,9	29,2	29,3	29,4	29,6	29,8	29,9	30,1
Italy	31,0	31,1	31,2	31,3	31,4	31,4	31,5	31,5	31,7	31,8
Cyprus	30,0	30,1	30,3	30,4	30,5	30,6	30,8	31,0	31,3	31,4
Latvia	27,9	28,1	28,4	28,6	28,7	28,8	29,0	29,2	29,4	29,6
Lithuania	27,8	28,1	28,5	28,9	28,9	29,0	29,2	29,4	29,5	29,7
Luxembourg	30,2	30,5	30,7	30,8	30,8	31,0	31,3	31,4	31,5	31,7
Hungary	28,8	28,9	29,1	29,3	29,4	29,4	29,5	29,5	29,6	29,6
Malta	29,1	29,2	29,2	29,4	29,8	29,8	30,0	30,1	30,3	30,6
Netherlands	30,6	30,7	30,7	30,8	30,9	30,9	31,0	31,1	31,2	31,3
Austria	29,4	29,5	29,7	29,8	30,0	30,2	30,3	30,4	30,6	30,6
Poland	28,4	28,5	28,6	28,8	28,9	28,9	29,0	29,1	29,2	29,4
Portugal	29,4	29,6	29,7	29,8	30,1	30,2	30,4	30,7	30,9	31,1
Romania	26,8	26,7	26,8	27,0	27,1	27,2	27,4	27,5	27,7	27,8
Slovenia	29,8	29,9	30,0	30,1	30,1	30,1	30,1	30,2	30,2	30,3
Slovakia	28,1	28,3	28,5	28,6	28,9	28,7	28,8	28,8	28,8	28,8
Finland	30,0	30,1	30,1	30,2	30,3	30,4	30,5	30,5	30,6	30,8
Sweden	30,6	30,6	30,7	30,7	30,8	30,9	30,9	31,0	31,0	31,1
United Kingdom	29,3	29,3	29,4	29,5	29,7	29,8	30,0	30,2	30,3	30,4

Izvor: Eurostat (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>)

Transformacija obitelji i njezine strukture, obilježje je suvremenog roditeljstva i načina življenja. Trend kasnijeg sklapanja braka i sve kasnijeg rađanja djece može se protumačiti kao odgoda roditeljstva koja se onda može sagledati kao posljedica raznih društveno-ekonomskih zbivanja i općenito prihvaćanja postmaterijalističkog sustava vrijednosti o kojima smo prethodno pisali. Smanjenje broja rođene djece, odnosno niska stopa fertiliteta nosi različite posljedice za pojedinu državu. Niska stopa fertiliteta može pozitivno utjecati na slabije razvijenu državu tako da doprinosi njezinom rastu, ali isto tako može negativno utjecati na već razvijenu državu tako da joj ugrozi mirovinski sustav (Becker, 2004).

6. Metodologija

Početak ovog rada bio je fokusiran na prikupljanje i analizu relevantne literature koja se odnosila na ekonomske, sociološke i psihološke aspekte uzroka i posljedica produženog stanovanja s roditeljima. Osim toga provedena je komparativna analiza učestalosti ovog trenda te socio-ekonomskog konteksta u kojem se najčešće javlja. Zbog nedostatka empirijskih radova na ovu temu i želje za proučavanjem fenomena produženog stanovanja s roditeljima, odlučili smo provesti kvalitativno istraživanje iskustva mladih koji žive s roditeljima. Kombiniranjem kvantitativnih podataka prikupljenih iz sekundarnih izvora te primarnih podataka prikupljenih kvalitativnim istraživanjem smatramo da smo postigli cjelovitiju sliku istraživanih fenomena te njihovih značenja. Glavna karakteristika kvalitativnog istraživanja, prema Stakeu (1995), jest da ono nastoji razumjeti svoj predmet istraživanja i stavlja naglasak na ono što se promatra, uključujući promatranje sudionika od strane ispitivača. U ovom istraživanju bavimo se temom produženog stanovanja s roditeljima kroz ispitivanje kvalitete života mladih koji u zrelim godinama⁵ žive s roditeljima.

⁵ Radna definicija mladih u zrelim godinama za potrebe ovog istraživanja je: radno sposobne osobe u dobi od 26 do 35 godina.

6.1. Istraživačka pitanja

Iznesena teorijska ishodišta te provedena komparativna analiza omogućili su oblikovanje temeljnih istraživačkih pitanja. Istraživačka pitanja smo zamislili kao teme odnosno niti vodilje intervjua s pretpostavkom da će ispitanici imati potrebu razgovarati i o drugim temama odnosno problemima, što smo im i omogućili s obzirom na prirodu polustrukturiranih intervjua.

Četiri temeljna pitanja koja želimo istražiti:

1. Koji su razlozi produljenog ostanka mladih u roditeljskom domu?
2. Kakav utjecaj nezaposlenost i radna nesigurnost imaju na produljeno stanovanje s roditeljima?
3. Na koji način je produženo stanovanje s roditeljima povezano s odgodom braka i roditeljstva?
4. Kakva je kvaliteta života mladih koji žive u roditeljskom domu?

Kako bismo utvrdili postoje li podudaranja u iskustvima odlučili smo provesti minimalno deset intervjua. Također, odlučili smo zaustaviti uzorkovanje kada postignemo teorijsko zasićenje odnosno kada primijetimo da su obavljeni intervjui dovoljno sadržajno bogati da daju jasne međuodnose istraživanih koncepata, a novim intervjuiima ne bismo doznali nove relevantne informacije.

6.2. Polustrukturirani intervjui

Kvalitativno istraživanje okarakterizirano je prikupljanjem primarnih podataka metodom polustrukturiranog intervjua. Odabir ove metode za provođenje istraživanja činio se prikladan s obzirom da se radi o posebnoj obliku razgovora koji se vodi s točno određenom svrhom. Također, metoda polustrukturiranog intervjua odabrana je kako bismo pobliže saznali iskustva zaposlenih i nezaposlenih mladih o razlozima produženog stanovanja s roditeljima te kako oni procjenjuju da se produženo stanovanje

s roditeljima manifestira na njihove obiteljske aspiracije. Naime, kod polustrukturiranog intervjua sudionici se navode da odgovaraju što slobodnije na pitanja koja su prethodno sastavljena (Padfield & Procter, 1996, 335). Za ovaj tip intervjua, ispitivač mora biti vrlo dobro pripremljen kako bi u slučaju odskakanja od centralne teme, navodio sudionike da se svojim odgovorima vrte na istraživačko pitanje. Kod takvih intervjua postoji unaprijed sastavljena lista pitanja na koja sudionici odgovaraju. U našem slučaju, sastavljena su otvorena pitanja koja su omogućavala sudionicima da daju široke odgovore te po potrebi postavljaju dodatna potpitanja.

6.3. Provođenje kvalitativnog istraživanja

Prije provođenja intervjua, u skladu s propisima Odsjeka za sociologiju, zatražili smo odobrenje za provođenje istraživanja od strane Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja. Osnovni kriteriji za odabir sudionika bili su: dob (26 i više godina), suživot s roditeljima te da su sudionici radno sposobni. U svrhu nalaženja pogodnih sudionika za ovu vrstu istraživanja, sastavili smo regrutacijski upitnik⁶ u kojemu su bili navedeni cilj i svrha rada te garancija o zaštiti osobnih podataka ispitanika to jest njihova potpuna anonimnost. Do sudionika smo došli metodom snježne grude putem poznanika i njihovih prijatelja pri čemu smo na samom početku imali četiri različite početne točke od kojih smo nastavljali dalje s uzorkovanjem. Takvim pristupom željeli smo osigurati što raznolikiji uzorak i nemogućnost preklapanja životnih iskustava sudionika. Ograničeni vremenom i financijskim sredstvima, odlučili smo se suziti naš uzorak na mlade koji žive na području Zagreba i okolice. Ovakav tip uzorka poznatiji je kao uzorak intenziteta koji prema Pattonu (1990) predstavlja određeni tip namjernog, to jest ciljanog uzorka. Kako bismo realizirali namjeru ovog rada, sastavili smo regrutacijski upitnik koji se sastojao od tri pitanja kojima smo htjeli utvrditi zadovoljavaju li potencijalni sudionici kriterije za sudjelovanje u istraživanju. Pitanja su bila sljedeća: a) Imate li 26 ili više godina?, b) Živate li u kućanstvu sa svojim roditeljima/roditeljem?, c) Jeste li radno sposobni, to jest, jeste li završili neki oblik školovanja koji Vam omogućuje da budete radno

⁶ Regrutacijski upitnik moguće je pronaći u poglavlju Prilozi ovog diplomskog rada.

aktivni?. Potvrđan odgovor na sva tri navedena kriterijska pitanja te usmena potvrda za sudjelovanje u intervjuu, smatrala se pristankom na sudjelovanje. Također, zatražili smo informirani pristanak za sudjelovanje u intervjuu te snimanje istog u obliku dokumenta koji je sadržavao informacije o predmetu, svrsi i ciljevima istraživanja. Navedeni dokument sudionici su dobili putem elektroničke pošte ili predajom na licu mjesta dogovorenog sastanka.

Posebnu pozornost posvetili smo upravo zaštiti povjerljivosti podataka. Lokacija i termin intervjuu unaprijed su dogovoreni putem e-maila. Mjesto provođenja intervjuu ostavili smo na odabir sudionicima, ali smo pritom pazili da ne bude prisustva treće osobe. Kao voditeljica istraživanja u nekoliko navrata ponudila sam sudionicima mogućnost provođenja intervjuu u vlastitom stanu, bez prisustva treće osobe, kako bi se zagarantirao maksimalni mogući prostor diskrecije. Zaštita anonimnosti sudionika također predstavlja jedno od ključnih dijelova istraživanja ovog tipa. Prije početka intervjuu, sudionici su bili obaviješteni kako je sudjelovanje u istraživanju u potpunosti anonimno te da će svi prikupljeni podaci biti anonimni, a jedine poznate informacije bit će spol, dob, te radni status. U zasebnom formularu, predstavljena im je i tema istraživanja kao ispitivanje kvalitete života mladih u zrelih godinama koji žive s roditeljima. Od sudionika smo tražili da razgovaraju o uvjetima, zadovoljstvu te prednostima i nedostacima života s roditeljima. Naglašeno im je da će se razgovor snimati diktafonom te da će snimka razgovora biti izbrisana nakon izrade transkripta koji neće sadržavati njihove osobne podatke te da će se rezultati istraživanja koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Sudionicima je također dano na znanje da ako za vrijeme trajanja intervjuu iznesu određene identificirajuće podatke, ti isti podaci bit će izbrisani iz transkripta. Isto tako, navedeno im je ako spomenu određene identificirajuće podatke o rodbini, prijateljima i drugima, da će se ta imena u transkriptima zamijeniti fiktivnim imenima. Prije početka intervjuu, sudionicima je ponovno je naglašeno da je istraživanje potpuno anonimno i sudjelovanje u istom dobrovoljno te da u bilo kojem trenutku imaju pravo prekinuti razgovor ili ne odgovoriti na neko pitanje. Nakon informiranog pristanka, a na početku intervjuu sudionici su zamoljeni da isključe zvuk na mobitelima kako bi se izbjegle eventualne smetnje i prekidanja.

Kao instrument istraživanja koristili smo unaprijed sastavljen protokol koji je sadržavao istraživačka pitanja i teme o razlozima i kvaliteti suživota mladih s roditeljima, obiteljskim aspiracijama te radnom statusu⁷. Svrha ovih intervjuja bila je saznati kako sudionici procjenjuju kvalitetu života s roditeljima s posebnim naglaskom na povezanost tog suživota s odgodom braka i roditeljstva i nezaposlenosti odnosno radnom nesigurnosti. Na kraju istraživanja dobili smo konačan uzorak kojeg čine 6 muškaraca i 5 žena. Bitno je napomenuti da na temelju ovog istraživanja ne možemo donositi generalne zaključke, već da ono služi kako bi se ispitala kvaliteta života mladih s roditeljima te uočile eventualne sličnosti i razlike među iskustvima.

Intervjui su provedeni u razdoblju od rujna 2015. do travnja 2016. godine.

6.4. Transkribiranje i analiza podataka

Kako bi sudionici bili sigurni da je sudjelovanje u istraživanju anonimno i povjerljivo, naziv datoteke snimljenog intervjuja sadržavao je samo redni broj intervjuja te spol sudionika. Snimljene intervjuje samostalno smo transkribirali te prikupljene podatke pohranili na osobno računalo. Uz snimke intervjuja, vođen je i dnevnik praćenja reakcija sudionika.

Dnevnik praćenja reakcija poslužio je voditeljici istraživanja za bolju pripremu za naredne intervjuje i ukazao na moguće promjene u vođenju istih. Tako je na temelju bilješki iz dnevnika praćenja reakcija odlučeno da će se nakon prva dva intervjuja promijeniti stil komunikacije. S obraćanja na “vi”, prešli smo na obraćanje na “ti” što je olakšalo komunikaciju i smanjilo psihološki pritisak koji je diktafon predstavljao sudionicima. Također, neka pitanja smo preformulirali kako bismo dobili kvalitetnije i otvorenije odgovore bez potrebe postavljanja dodatnih potpitanja. Dnevnik praćenja reakcija poslužio nam je i da utvrdimo opći dojam koji su sudionici ostavili na voditeljicu istraživanja te je zaključeno da su sudionici izašli u susret i da su intervjui uspješno odrađeni.

Pitanja u intervjuima s mladima koji žive s roditeljima obuhvaćala su sljedeće teme: sociodemografske karakteristike, radni status, intimna veza, životni stil, načini

⁷ Originalni protokol za intervjuje može se naći u poglavlju “Prilozi” ovog diplomskog rada.

raspolaganja novcem, iskustvo života s roditeljima, obiteljska financijska situacija, donošenje financijskih i drugih važnih odluka u kućanstvu, odnos s ukućanima, podjela kućanskih odgovornosti, kvaliteta i zadovoljstvo života, razlozi stanovanja s roditeljima, poslovne aspiracije, stavovi o braku i roditeljstvu, obiteljske aspiracije te završna pitanja o generalnim problemima s kojima se mladi suočavaju u Hrvatskoj i o utjecaju nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima s posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva.

Analiza podataka temeljila se na transkriptima razgovora te je provedena uz korištenje tematske analize. Intervju su transkribirani u cijelosti što je uključivalo odgovore sudionika i pitanja postavljena od strane ispitivačice. Intervju je u prosjeku trajao 35 minuta, a prosječan transkript je sadržavao 11 stranica teksta. Tematska analiza, odnosno kako navode Braun i Clarke (2006), metoda identificiranja, analiziranja i izvješćivanja o uzorcima odnosno temama unutar podataka, odvija se kroz šest faza. Prvo se kreće s upoznavanjem s podacima, zatim se generiraju inicijalni kodovi nakon čega kreće potraga za temama. Četvrta faza sastoji se od revidiranja tema nakon koje dolazi definiranje i imenovanje istih i u posljednjoj fazi se vrši produkcija istraživačkog izvještaja (Braun, Clarke, 2006).

Služeći se navedenim principom, pristupili smo analizi na način da smo temeljito iščitavali transkripte intervjuja i u njima tražili i uočavali tematske cjeline. Te tematske cjeline su već bile definirane pitanjima u protokolu intervjuja. Nakon iščitavanja svih intervjuja uslijedilo je generiranje kodova unutar pojedinog intervjuja. Kodiranje je provedeno na način da su se bilježile i označavale najčešće spominjane riječi i fraze unutar jednog intervjuja te iz toga izvodili kodovi konkretnih tematskih cjelina poput “traženje posla”, “ekonomska nesigurnost”, “zadovoljstvo životom”, “želje i potrebe” i slično. Nakon toga su ponovno detaljno analizirani svi intervjui i uočene teme te su odabrani pojedini citate koji ukazuju na različita iskustva kvalitete života s roditeljima, razlozima produženog stanovanja s roditeljima i aspiracije sudionika.

6.5. Opis uzorka

Prije početka provođenja intervjua odlučili smo da ćemo zaustaviti uzorkovanje kada postignemo teorijsko zasićenje odnosno kada primijetimo da su dotadašnji intervjui dovoljno sadržajno bogati da daju jasne međudnose istraživanih koncepata, a novim intervjuiima ne bismo dobili drugačije informacije. Konačan uzorak sudionika sastojao se od 6 muškaraca i 5 žena.

Na početku intervjua sudionici su na zahtjev ispitivačice iznijeli osnovne podatke o sebi poput dobi, stupnja postignutog obrazovanja te mjestu prebivališta. Osim osnovnih demografskih podataka, od sudionika smo zatražili da nam kažu koji im je najviši završeni stupanj obrazovanja, jesu li zaposleni ili nezaposleni i jesu li u romantičnoj vezi. Te podatke, zajedno s prethodno iznesenim demografskim podacima, prikazujemo u tablici broj 7.

Tablica 7. Sociodemografske karakteristike sudionika istraživanja

	SPOL	DOB	ZAVRŠENI STUPANJ OBRAZOVANJA	RADNI STATUS	ROMANTIČNI STATUS
Sudionik 1	M	28	VVS	zaposlen	u vezi
Sudionik 2	Ž	29	VVS	nezaposlena	slobodna
Sudionik 3	Ž	27	VVS	nezaposlena	u vezi
Sudionik 4	Ž	30	VVS	nezaposlena	u vezi
Sudionik 5	M	31	SSS	zaposlen	slobodan
Sudionik 6	Ž	33	SSS	zaposlena	slobodna
Sudionik 7	M	26	VVS	nezaposlen	slobodan
Sudionik 8	M	33	Doktorski	zaposlen	slobodan
Sudionik 9	Ž	28	VVS	zaposlena	u vezi

	SPOL	DOB	ZAVRŠENI STUPANJ OBRAZOVANJA	RADNI STATUS	ROMANTIČNI STATUS
Sudionik 10	M	28	VVS	nezaposlen	u vezi
Sudionik 11	M	35	SSS	zaposlen	u vezi

Prosječna dob sudionika bila je 28,9 godina gdje je najmlađi sudionik imao 26 godina, a najstariji 35. Svi sudionici istraživanja su u vrijeme provođenja intervjua živjeli u roditeljskom domu, zajedno s jednim ili oba roditelja te ponekad i više članova obitelji. Također, sve intervjuirane osobe su živjele u Zagrebu ili okolici Zagreba. Prema tablici broj 7, vidimo da je sedmero sudionika koji su sudjelovali u istraživanju završilo određeno fakultetsko obrazovanje, jedan sudionik ima završen doktorski studij dok troje imaju završenu srednju školu. Za vrijeme trajanja intervjua, od sudionika nismo tražili podatak o kakvom obrazovanju je bila riječ i za koje zanimanje su se školovali, iako su neki od njih to samovoljno rekli. Prema Matkoviću (2009) zanimanja kojima se mladi na početku karijere bave često nemaju veze s područjem obrazovanja za koje su se školovali. On također tvrdi da razina postignutog obrazovanja stvara velike razlike u pronalaženju posla. Točnije, mladi sa završenim visokim obrazovanjem lakše započinju svoj radni život nego mladi sa srednjim obrazovanjem. Međutim, naši rezultati iako nisu reprezentativni za donošenje generalnih zaključaka pokazuju da među nezaposlene sudionike istraživanja spadaju upravo oni koji imaju završeni visoki stupanj obrazovanja odnosno fakultet. Dakle, kada govorimo o radnom statusu, od jedanaest intervjuiranih šestero ih je bilo zaposleno, a petero nezaposleno. Spolne i dobne razlike ispitivanih pojedinaca kao i različitost njihovog radnog statusa uvelike su doprinijeli i osigurali relevantnost istraživanja njihovih iskustva stanovanja s roditeljima kao i ispitivanja obiteljskih aspiracija.

Ispitivanje radnog statusa sudionika bilo nam je bitno zbog ispitivanja razloga suživota s roditeljima. Kasnije u intervjuu smo kod zaposlenih osoba ispitivali kakvo je njihovo radno okruženje i zadovoljstvo plaćom kako bismo utvrdili javlja li se osjećaj radne nesigurnosti i uvjetuje li ono odgađanje emancipacije.

7. Rezultati kvalitativnog istraživanja

Glavni cilj istraživanja bio je ispitivanje utjecaja nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima te posljedice koje takav tip stanovanja ima na mlade s posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva. Za ovo istraživanje odlučili smo se jer je u Hrvatskoj prepoznat trend produženog stanovanja s roditeljima u zrelim godinama (Akrap, Čipin, 2006). Cilj polustrukturiranih intervjua bio je prikupiti što više relevantnih obilježja kvalitete života mladih u zrelim godina koja su se prvenstveno odnosila na njihov suživot s roditeljima te poslovne i obiteljske aspiracije.

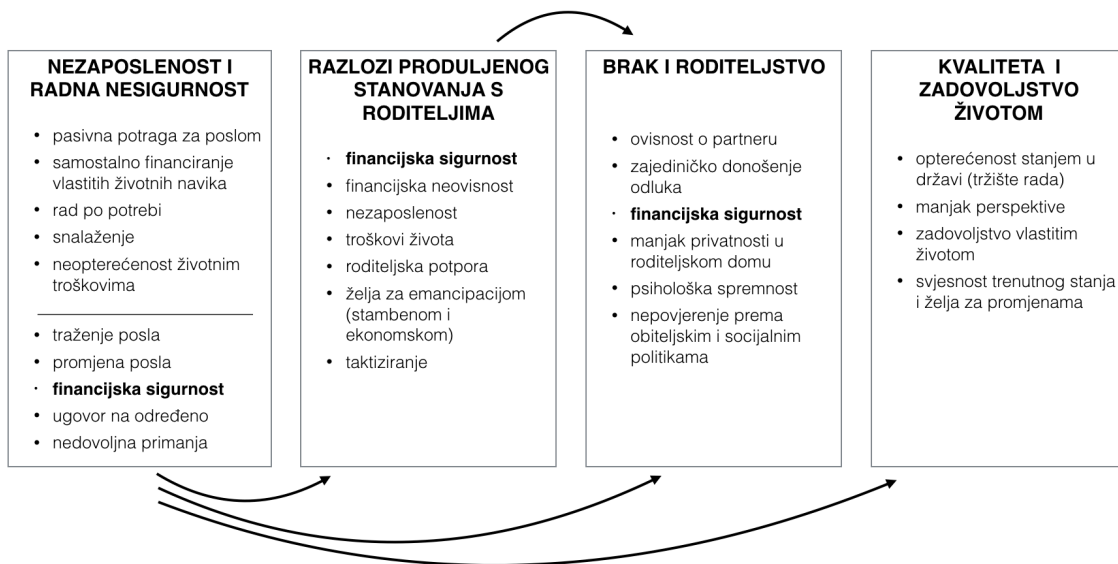
Istražujući koncept kvalitete života, naišli smo na definiciju koja je bila temelj našeg empirijskog dijela rada. Prilikom istraživanja kvalitete života u 28 europskih zemalja, Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta konstruirala je upitnik o kvaliteti života koji je ispitivao šest područja interesa: zaposlenost, ekonomske resurse, obitelj i kućanstvo, život zajednice i socijalna participacija, zdravlje i zdravstvena skrb te znanje, obrazovanje i usavršavanje. Oslanjajući se navedeno istraživanje iz 2004. godine, Dobrotić i suradnici (2007) objašnjavaju da se kvaliteta života mjeri preko različitih ekonomskih i neekonomskih pokazatelja što znači da se ne oslanja samo na indikatore vezane uz materijalnu dobrobit već i na različite subjektivne čimbenike. Kao subjektivne čimbenike, autori navode društvene odnose, sigurnost, dokolicu i slično.

Pod kvalitetom života podrazumijevamo i doživljaj društvenih, ekonomskih i političkih prilika u kojima se odvija suživot mladih u zrelim godinama i njihovih roditelja. Objektivne životne situacije poput nezaposlenosti, ekonomske nesigurnosti i životnog standarda utječu na subjektivni doživljaj kvalitete života. Logično je bilo za očekivati kako će se navedeni utjecaji odraziti na kvalitetu života mladih i njihovih roditelja. U našem istraživanju imali smo priliku saznati upravo te subjektivne čimbenike koji utječu na kvalitetu života naših sudionika.

Kao direktna poveznica s kvalitetom života, prepoznata je i važnost zadovoljstva životom o kojoj su više pisali Brdar i suradnici. Naime, oni zadovoljstvo životom definiraju kao opću kognitivnu procjenu pojedinca da je njegov ili njezin život dobar (Brdar i sur., 2008). Ono što se posebno treba uzeti u obzir kod istraživanja ovakvih fenomena jest subjektivna procjena sudionika. Ljudi različito procjenjuju iste stvari, a sve ovisi o velikoj količini faktora kao što su očekivanja, iskustvo, odgoj i slično.

Kao što smo naveli u dijelu “Transkribiranje i analiza podataka” pitanja koja smo prolazili sa sudionicima su obuhvaćala sljedeće teme: intimna veza, radni status, životni stil, načini raspolaganja novcem, iskustvo života s roditeljima, obiteljska financijska situacija, donošenje financijskih i drugih važnih odluka u kućanstvu, odnos s ukućanima, podjela kućanskih odgovornosti, kvaliteta i zadovoljstvo života, razlozi stanovanja s roditeljima, poslovne aspiracije, stavovi o braku i roditeljstvu, obiteljske aspiracije te završna pitanja o generalnim problemima s kojima se mladi suočavaju u Hrvatskoj i o utjecaju nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima s posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva. Interpretacija rezultata temelji se na tematskoj analizi podataka gdje smo identificirali kodove i teme te ih doveli u međudnose. Naše tematske cjeline su bile definirane pitanjima u protokolu intervjua, a osvrt na analizu prikazujemo u tablici broj 8.

Tablica broj 8. Kodovi i teme kvalitativnog istraživanja

Kodovi i teme u tablici 8. su rezultat iščitavanja transkripta intervjua i traženja tematskih cjelina. Oni podrazumijevaju najčešće spominjane riječi i fraze u intervjuiima koje su u dva navrata revidirane. Rezultat tematske analize su četiri glavne tematske cjeline: nezaposlenost i radna nesigurnost, razlozi produljenog stanovanja s roditeljima, brak i roditeljstvo te kvaliteta i zadovoljstvo životom. Kroz svaku tematsku cjelinu provlače se određene teme i kodovi, dok se neki od njih ponavljaju kroz više cjelina. Najučestaliji kod koji smo identificirali je financijska sigurnost, koji se javlja u različitim kontekstima u svim tematskim cjelinama.

Detalniji osvrt na sve teme istraživanja, zaključke i ilustrativne citate donosimo u nastavku rada kada ćemo se osvrnuti na nalaze koje smo predstavili u tablici broj 8.

7.1. Romantična veza

Jedno od prvih pitanja koje smo postavili sudionicima nakon uvodnog dijela, bilo je vezano za status njihovog romantičnog života. Pored ispitivanih obiteljskih aspiracija, zanimalo nas je planiraju li osobe koje su u romantičnoj vezi odlazak u podstanarstvo s partnerom / partnericom pod pretpostavkom da će dijeliti troškove najma i života.

“Naravno da se želim odseliti od staraca i živjeti solo sa Sarom, ali dokle god ne budemo oboje financijski osigurani, ne možemo si priuštiti rentanje stana. Ja radim kao freelance fotograf, a ona je nezaposlena. Čini mi se da će prije moji starci naći neki manji stan i nama ostaviti ovaj, nego da ćemo se Sara i ja odseliti.”

Sudionik 1, 28

“I cura odnosno sad već zaručnica i ja živimo s mojom mamom u stanu. Oboje smo zaposleni, ali mislim da ipak nemamo dovoljno velika primanja da se odselimo.”

Sudionik 11, 35

“Ne razmišljam puno o braku. Nisam ga u potpunosti otpisala, ali nekako mi se čini da to nije odrednica nečije ljubavi i veze. Važnije mi je imati partnera kojem vjerujem, s kojim dijelim troškove, brigu oko psa nego imati papir koji službeno to potvrđuje.”

Sudionik 4, 30

Prema tablici broj 7, vidimo da je u našem istraživanju bio podjednak broj osoba koje su u vrijeme istraživanja bile u vezi i onih koje su bile slobodne. Sudionici koji su vrijeme provođenja intervjua bili u romantičnoj vezi, svoj odnos s partnerom ocjenjuju kvalitetnim. Upitani o tome planiraju li odlazak u podstanarstvo s partnerom / partnericom, uglavnom navode da bi isto voljeli, ali da nisu u mogućnosti si to priuštiti. Odmjeravanje isplativosti odlaska u podstanarstvo s partnerima, u navedenim iskazima, prožeto je osvrtom na trenutna iskustva življenja s roditeljima te svjesnosti o troškovima koje bi takva životna odluka donijela.

Glavni, navedeni citati ilustriraju važnost romantične veze u životima naših sudionika. Iako je naglasak u ovom dijelu istraživanja bio na obiteljskim aspiracijama, sudionici su samoinicijativno iznijeli svoja mišljenja o velikoj ulozi koju partneri imaju u njihovom životu.

7.2. Radni status i radno okruženje

Pitanja o radnom statusu i radnom okruženju podijeli smo na one koje se tiču nezaposlenih sudionika i one koje se tiču zaposlenih.

Nezaposlene sudionike se pitalo traže li aktivno posao, rade li povremeno honorarne poslove i kako si nadomještaju materijalna sredstva kada nemaju vlastita primanja. Svi nezaposleni sudionici su priznali da ne traže aktivno posao. Poimanje da su završili određeni stupanj obrazovanja opravda njihovo pasivno sudjelovanje u potrazi za poslom. Neki od njih smatraju da bi se država trebala pobrinuti da postoji otvorena pozicija u struci za koju su se školovali. Odgovori nezaposlenih sudionika istraživanja upućuju na to da isti uživaju u neopterećenosti životnim troškovima poput plaćanja

režija, stanarine i hrane, ali da si samostalno financiraju vlastite životnih navike za koje smatraju da njihovi roditelji nisu obvezni podmiriti. Tu ponajviše govorimo o troškovima izlazaka, odjeće i obuće. Niže navedeni citati ilustriraju ekonomsku situaciju nezaposlenih osoba ovog istraživanja.

“Ne mogu reći da aktivno tražim posao, ali s vremena na vrijeme odrađujem neke honorarne poslove koji imaju veze s mojim obrazovanjem. Često volim reći da sam modna dizajnerica po obrazovanju, ali kostimografkinja po potrebi. Studirala sam modni dizajn 5 godina, završila ga s odličnom ocjenom i za vrijeme studija bila stipendirana od strane Grada Zagreba za izvrsnost u školovanju, a sad nemam posao. Ne očekujem da će mi isti pasti s neba, ali isto tako svjesno odbijam raditi poslove koji me ne zanimaju i za koje se nisam obrazovala.”

Sudionica 4, 30

“Roditelji financiraju moje životne troškove, ali ja si sama kupujem robu, financiram izlaske, putovanja i ostalo. Da, nemam stalna primanja, ali ako si želim nešto priuštiti što mi roditelji ne mogu ili to nije njihova obveza, onda odradim neke poslove hostesiranja, promocije gdje zaradim dobru lovu u kratko vremena. To rade sve moje prijateljice bez obzira imaju li neku zacrtanu karijeru ispred sebe ili ne. Zabavno je, a i plaća “račune”.”

Sudionik 7, 26

“Uvijek nađem način da si skupim neke novce. Da moji starci znaju na što ja sve trošim novce, nema šanse da bi mi dali išta. Ali zato znam da se za to sam moram pobrinuti. Da me oni financiraju, dan danas bi dobivao 20 kuna za izlazak jer oni misle da je to dovoljno i za upad i za cugu i sve. Još sam ja i muško, pa se očekuje da nekad i počastim. S 20 kuna ne mogu ni sebe počastiti. Tako da ja lijepo odradim neku bauštelu, dobro, nije baš bauštela, ali skoro pa i je, i zaradim si ekstra lovu. I onda mogu mirno i na more i van i kupiti si ono kaj želim. Doduše, mama mi još uvijek kupuje čarape, bokserice i sve ostalo što dobiješ za Božić.”

Sudionik 10, 28

Kod zaposlenih sudionika istraživanja, zanimalo nas na temelju koje vrste ugovora o radu su ušli u trenutni odnos s poslodavcem te kakvo je njihovo zadovoljstvo uvjetima i samim poslom koji rade. Odgovori zaposlenih sudionika su različiti po pitanju ugovora o radu. Neki od njih imaju sklopljen ugovor na neodređeno, dok neki rade pod ugovorom na određeno. U oba slučaja, odgovori sudionika upućuju na nezadovoljstvo po pitanju visine plaće i perspektive posla koji rade.

“Radim od svoje 16 godine i svi poslovi koje odrađujem nemaju veze sa zanimanjem za koje sam se školovala. Na trenutnom poslu nisam zadovoljna jer ne vidim nikakvu perspektivu ili priliku za profesionalni razvoj. Ali posao je posao, a meni trebaju novci da se mogu odseliti.”

Sudionica 9, 28

“Radim na ugovor na neodređeno i zadovoljan sam s primanjima, međutim s obzirom da sam plesač / baletan znam da taj posao ima rok trajanja.”

Sudionik 11, 35

“Ono što hoću reći je da to neko polunepotističko, političko okruženje mene smeta. Nema mjesta za napredovanje i osobni razvoj. Iskreno, mijenjao bih svoj posao i to zbog tri stvari. Želim nešto uzbudljivije od ovoga što radim. Moj posao je dosta administrativan odnosno možda je bolje reći birokratski. Želim se maknuti iz tog nekog začaranog kruga birokracije. Drugi razlog je osoban. Želim nešto novo. Mislim da je zdravo svakih par godina promijenit posao. I treći razlog je nešto što nažalost moram spomenuti, a to su primanja.

Mogu si priuštiti sve što mi treba, a to je zbog toga što smatram da relativno skromno živim. Nisam materijalist po prirodi. Mislim, volim si tu i tamo kupit nešto do čega mi je stalo i što je materijalističke naravi. A sad, da li si mogu priuštiti ono što želim, pa i ne.

Evo iskreno, ono na što bi najviše trošio novce je neki osobni razvoj. Bilo to obrazovanje ili neko putovanje.”

Sudionik 8, 33

Na temelju navedenih iskustava nezaposlenih i zaposlenih sudionika, primjećujemo da su mladi u ovom istraživanju nezadovoljni ekonomskih prilikama koje im trenutni radni status pruža. Smatramo da su sudionici svjesni svoje situacije i ekonomskih ograničenja te da zbog toga intenzivno razmišljaju o promjeni radne situacije. Nezaposleni sudionici svoja iskustva temelje na snalažljivosti po pitanju pronalaženja honorarnih poslova i izvora zarade, dok zaposleni sudionici uglavnom iskazuju nezadovoljstvo trenutnim radnim uvjetima te željama za promjenom posla. Iz navedenih odgovora potvrđena je važnost financijske neovisnosti kao ključne varijable postizanja životnih aspiracija, kao što smo i predvidjeli u teorijskom dijelu rada.

7.3. Život s roditeljima i opis obiteljske situacije

Prije negoli smo se upustili u ispitivanje razloga suživota naših sudionika s roditeljima, zanimalo nas je u kakvom tipu kućanstva oni žive te kakav odnos njeguju sa svojim ukućanima.

Neka od pitanja koja smo u ovom dijelu postavili su:

- Kakav je Vaš odnos s roditeljima? Dolazi li ikada do konflikata?
- Koliko Vam Vaši roditelji pomažu u životu?
- Tko u Vašem kućanstvu donosi financijske odluke i ostale važne obiteljske odluke? Smatrate li da se i Vaš glas računa? Jesu li svi članovi kućanstva uključeni u donošenje odluka?

Prilikom ispitivanja obiteljskog okruženja odnosno doživljaja društvenih, ekonomskih i političkih prilika u kojima se odvija suživot mladih, željeli smo istražiti dobivaju li sudionici neku vrstu potpore od strane svojih roditelja. Potpora se u psihologiji definira

kao mogućnost razmjene određenih resursa (Thoits 1985, prema Obradović, Obradović, 2006) a autori Collins, Dunkel-Schetter, Lobel i Crimshaw (1993, prema Obradović, Obradović 2006) podijelili su ju u 3 kategorije: emocionalna potpora koja podrazumijeva suosjećanje, pažnju i brigu, zatim informacijska potpora u smislu davanja savjeta i smjernica te instrumentalna potpora koja znači obavljanje različitih poslova ili davanje novaca.

U ovom dijelu rada prikazujemo ilustrativne citate za pojedine kategorije potpora te odnosa koje sudionici imaju sa svojim roditeljima.

“Moji roditelji su meni podrška cijeli moj život. Ne slažemo se oko svih stvari, ali mislim da su dovoljno svjesni situacije u kojoj se nalazimo i nema nam smisla istu otežavati. Znam da sam milijun puta dosad imala neke probleme - na faxu, u ljubavnom životu, s novcima, a oni su uvijek našli načina da mi pomognu. Mislim da je to normalno u nekom našem odnosu i vjerujem da će uvijek biti uz mene, barem mama koja onda nekako to prenesi tati koji se nakon nekog vremena “smekša” i skuži da bez obzira na sve nisam tako loša kćer.”

Sudionik 7, 26

“Moj odnos s mamom je dosta dobar. Ne dolazi do konflikata jer živimo svi skupa u stanu gdje se to ne tolerira. Kada bi se svađali, to bi utjecalo i na brata i baku koji žive s nama. Ali evo na primjer, svađam se često s bratom iako pretpostavljam to nije ovdje bitno.”

Sudionik 3, 27

“Imam sasvim korektan odnos sa svojim roditeljima. Oni su već stari, tako da sam ja preuzeo ulogu “glave obitelji”. Oni naravno podmiruju sve troškove života, ali ja sam financijski neovisan o njima. Odluke se možda zbog toga donose ravnomjerno i po meni

je to "fer". Podrška smo si za sve veće životne odluke i mislim da živimo u nekoj lijepo simbiozi."

Sudionik 8, 33

"Ako ikad dođe do konflikta to je zato što se radi o nekoj obiteljskoj situaciji u koju smo svi involvirani, a ne slažemo se. Mene su moji odgojili da imam određenu dozu strahopoštovanja prema njima, pa sve odluke prepuštam njima iako me se uvijek pita što ja mislim. Financijske odluke donosi otac, a mama, brat i ja uglavnom sudjelujemo u odlukama koje se tiču uređenja doma, okućnice, kupovanja stvari za kuću."

Sudionik 10, 28

"Od 24 sata na dan, mene ti 18 sati nema, tak da ja nju ne vidim. Ne modu reći da mi je loše, ali stvarno mislim da ovo nema smisla. Ne svađamo se toliko često, ali kad se posvađamo iritantno je što nemam gdje otići."

Sudionik 1, 28

"Nikad nismo razvili neki prijateljski odnos. Ja sam kćer, oni su roditelji i tako to funkcionira. Ne družimo se uz kavu i više se družim s tuđim roditeljima nego sa svojim."

Sudionik 6, 33

Iskustva mladih u ovom istraživanju ukazuju na to da je roditeljstva podrška sveprisutna u njihovim životima, što kroz instrumentalnu potporu podmirivanja troškova života, što kroz emocionalnu i instrumentalnu potporu u obliku davanja savjeta prilikom donošenja nekih važnijih životnih odluka. Konfliktnih situacija u njihovim životima ima, ali sudionici uglavnom gledaju na to kao prirodnu pojavu u svakodnevnom životu. Sve važne odluke i dalje donose njihovi roditelji, ali se njih traži za sudjelovanje i mišljenje. Također, neki sudionici su naveli da imaju distanciran odnos s roditeljima zbog

različitosti u životnim stilovima i međugeneracijskog jaza. Ipak, primjećujemo da sudionici njeguju dobar odnos s ukućanima temeljen na strahopoštovanju koje osjećaju prema roditeljima.

7.4. Razlozi produženog stanovanja s roditeljima

Služeći se kvantitativnim podacima prikupljenih iz raznih baza podataka, većina istraživanja koja se bave tematikom odlaska adolescenata iz roditeljskog doma, ispituje razlike u spolu i dobi ispitanika (Ward, Spitze 1996., Aquilino 1990.). Te studije pokazuju da je suživot s roditeljima češće opcija koja je nametnuta mladima negoli je to njihov izbor i altruistično ponašanje njihovih roditelja. Kada smo zamolili sudionike našeg istraživanja da nam kažu razloge suživota s roditeljima i koliko su oni zadovoljni takvom situacijom dobili smo vrlo slične odgovore. Predefinirani odgovori koje smo sami kreirali kao svojevrsni podsjetnik za usmjeravanje razgovora uključivali su neke od sljedećih razloga: briga za roditelje, nezaposlenost, financijske nemogućnosti, navika, lagodan život. Odgovori koje smo dobili ukazuju na to da glavni razlog zbog kojeg naši sudionici žive s roditeljima je financijska ovisnost.

U prognoziranju promjene trenutne stambene situacije i muškarci i žene svih dobnih skupina bili su složni u tome da vjeruju kako će se odseliti od roditelja unutar narednih 5 godina.

“Glavni i jedini razlog zašto ja živim sa svojim roditeljima je jer nemam dovoljno visoka i sigurna primanja da se odselim.”

Sudionik 11, 35

“Jedan i jedini razlog zbog kojeg živim s roditeljima je nemogućnost samostalnog financiranja života s trenutnim primanjima. Posao kojim se bavim nije dovoljno dobro plaćen za ono što radim i ja si to jednostavno ne mogu priuštiti. Moji roditelji ne bi

voljeli da ja odem od doma, ali uglavnom se slažemo da je vrijeme da se pozdravimo. Ne kao zauvijek nego barem što se tiče tog životnog prostora.”

“Ako se desi bilo šta što bi me izvuklo iz ove situacije, ja bi na to odmah pristao.”

Sudionik 1, 28

“Razlozi zbog kojih živim s roditeljima su prvenstveno financijski u smislu što si ne mogu priuštiti samostalni život, a ne bih voljela sve prebaciti na dečka koji bi realno mogao podnijet mene kao trošak. Uz to, tu je i neka navika života s roditeljima i to što me ne tjeraju iz stana.”

Sudionik 4, 30

“Pa razlog je najviše financijski. Znači da imam mogućnosti, da imam neku lovu, da ne moram dizati kredite i kupit neki stan, ja bi se odselio. To mi sad nije u interesu, ali vidjet ću kakva mi situacija bude. Mogu ja sad pozvati društvo kod sebe doma, to nije nikakav problem jer neće se mama žaliti, ona će čak i otići da pusti nas na miru, ali nije to to.”

Sudionik 5, 31

“Osim što imam feeling da im moram na neki način pomoći, istaknula bih to da moja primanja ne mogu podržati odseljenje. Budući da sam solo to bi bilo previše za mene. Da sam sad u nekoj dugoročnoj vezi, to bi se dalo iskombinirati, ali s trenutnim primanjima si ne mogu to priuštiti.

Teško da bi živjela s cimerima, zato što sam ja socijalno zaostala i mislim da bi nekima brzo dojadilo živjeti sa mnom, a vjerujem da bi i oni meni išli na živce.”

Sudionik 6, 33

“ Ja sam nesretna zbog činjenice što živim s roditeljima. Imala sam svoj neki plan da se moram odseliti od svojih roditelja i započeti svoju životnu priču. Bila bih najsretnija da se mogu odseliti od svojih roditelja, otići na neki stan gdje mi je ugodno, gdje si mogu sama sve organizirati. Htjela bih se fakat odseliti jer dolazimo do toga da su oni sve stariji i da njima isto taj neki penzionerski život počinje i ide na živce ako nekoga doma dovedem.”

Sudionik 9, 28

“Mislim da je sasvim jasno zašto živim s roditeljima. Nemam posao, nemam primanja i nemam neke osigurane uvjete u kojima ja mogu samostalno otići živjeti. Razmišljala sam o životu sa cimerima i to mi se čini kao super ideja, ali i to nosi neke svoje troškove koje ja ne mogu pokriti. Po meni, ovo nije smak svijeta, ali da želim da se to uskoro promijeni, naravno da želim.”

Sudionik 7, 26

“ Prvenstveno zbog financija živim još uvijek s roditeljima. Osim toga ne vidim niti jedan drugi razlog. Mislim je to lagodan život, ali bila bih spremna odreći se toga i potegnut više da se osamostalim.”

Sudionik 3, 27

Iako smo u prethodnom dijelu istraživanja naveli da sudionici smatraju da imaju dobar odnos s roditeljima, kroz intervju se konstantno protezala tema nezadovoljstva suživotom mladih s njihovim roditeljima. Karakteristike prijašnjih istraživanja na kojima smo temeljili oblikovanje teze našeg rada, a koje govore da je suživot s roditeljima češće nametnuta opcija negoli izbor pojedinaca, nalazimo i u odgovorima naših sudionika. Naime, iskustva mladih u ovom istraživanju ukazuju na to da je glavni razlog njihovog suživota s roditeljima financijska ovisnost. Svoju trenutnu životnu

situaciju opisuju kroz splet okolnosti koji je utjecao na to da još uvijek žive s roditeljima. Također, sudionici su uglavnom iskazali čvrstu želju za promjenom takve stambene situacije, a izlaz iz nje vide prvenstveno u ekonomskoj emancipaciji.

Uzimajući u obzir iskaze sudionika u kontekstu radnog statusa te razloga suživota s roditeljima koje su ovdje naveli, možemo reći da u našem istraživanju postoji povezanost nezaposlenosti i radne nesigurnosti s produženim stanovanjem s roditeljima.

7.4.1. Prednosti i nedostaci života s roditeljima

Nastavno na ispitivanje razloga stanovanja s roditeljima, željeli smo ispitati koje su prednosti odnosno nedostaci takvog života. Pitanja koja smo postavili te odgovore koje smo pretpostavili bili su:

- Koje su, po Vašem mišljenju glavne prednosti života s roditeljima?
- lagodan život, neplaćanje računa / režija / najma, skuhan obrok, opran veš, bliskost s roditeljima, deparac, itd.
- Što biste istaknuli kao glavne nedostatke života s roditeljima?
- gubitak privatnosti, konflikti, nemogućnost donošenja odluka, neostvarena samostalnost

Niže navedeni iskazi odnose se na poimanje prednosti i nedostatka života s roditeljima kod naših sudionika.

“Glavne prednosti života s roditeljima su to što ne moram razmišljati kako ću svaki mjesec platiti stanarinu. Ne moram brinuti di ću sutra biti, gdje ću spavati. Imam krov nad glavom i kao uzimam to zdravo za gotovo.”

Sudionik 1, 28

“Prednost je skuhan ručak kad ja možda ne bih stigla sebi nešto skuhat i da ne moram razmišljati o nekim popravcima - pokvari se mašina za veš, strga se prozor i tako nekim

stvarima. A glavni nedostaci su to što nekad kad si živčan, dođeš doma ne možeš se sam smirit nego te svi ispituju što je bilo. Recimo i to kuhanje, nekad bih si sama voljela nešto skuhat, ali mama inzistira na nekom posebnom ručku. Mislim da je to općenito nedostatak privatnosti.”

Sudionik 3, 27

“Prednost života s roditeljima vidim u tome što se ne moram opterećivati s računima, je li pukla neka cijev, ima li mi tko pričuvati psa dok me nema doma i tak nešto.”

Glavni nedostatak suživota je to što sam ja prestara da bi imala roditelje uz sebe i oni su prestari da bi se skrbili o nekome. Oni isto dolaze u neke godine kada su već umorni od života i od brige o djeci. Svatko računa da će imati dijete, brinuti se o njemu i ono će u jednom trenutku otići, pa će oni moći uživati u svojoj starosti i imati neku vrstu slobode.”

Sudionik 4, 30

“Neimanje mira i generalno konstantno petljanje u tvoj život je najveći nedostatak. Oni konstantno moraju znati što se događa u mom životu.”

Sudionik 10, 28

“Nemaš neku svoju privatnost. Ako ja hoću do 8 ujutro bauljati po internetu, da si ja mogu uzeti tu slobodu da to radim bez da me mama onako prijekorno pogleda i kaže “Zar si do 8 ujutro budna?” i da me nitko ne pita zašto nisam oprala dvije šalice.”

Sudionik 6, 33

“ Ja kad dođem doma s posla mene mama dočeka s ručkom, ali meni je taj dan toliko dugo trajao, ja sam već nekoliko puta jela da onda na kraju dana nisam ni gladna i samo želim svoj mir.”

Sudionik 9, 28

Sudionici su u ovom dijelu intervjua navodili različite i vrlo specifične situacije koje oslikavaju njihovu svakodnevicu u kontekstu života s roditeljima. Neki sudionici su prednosti i nedostatke suživota promatrali u odnosu na radne obveze i stres kroz koji prolaze na poslu, ali uglavnom iskazi koje su podijelili s nama ukazuju na to da su prednosti života s roditeljima neopterećenost plaćanjem računa i stanarine te skuhan obrok ili oprano rublje. S druge strane, kao glavne nedostatke uglavnom ističu neimanje privatnosti koju bi im samostalni život donio. U danim odgovorima, primjećujemo da postoji svojevrsna želja za slobodom ispitivanih mladih, ali i zahvalnost prema roditeljima koji svojim akcijama rasterećuju svoju djecu svakodnevnih obveza.

7.4.2. Produženo stanovanje s roditeljima: odabir ili nužnost?

Becker i suradnici (2004) u svojem istraživanju predstavljaju teorijski model prema kojemu veća radna sigurnost roditelja i manja radna sigurnost njihove djece može odgoditi djetetovu odluku za odlaskom iz roditeljskog doma. Oslanjajući se na iznesenu teoriju, u našem istraživanju pitali smo sudionike da nam opišu svoju ekonomsku situaciju i ekonomsku situaciju svojih roditelja kako bismo utvrditi da njihova radna nesigurnost uvjetuje duži ostanak u roditeljskom domu.

Opis ekonomske situacije kućanstva, nalazimo u niže navedenim citatima.

“Voljela bih promijeniti svoj posao i raditi totalno nešto drugo, ali mi mama onda govori da mi možda ipak nije toliko loše na trenutnom poslu, da si prevagnem svoju odluku i slično. Oni mi pomažu puno, ali pomažem i ja njima. Mama mi pere veš i skuha

i brine se za mog psa kad me nema, tako da mi stvarno jako pomažu. Ali s financijske strane ja pomažem njima. Oni imaju manju plaću od mene, pa smo se dogovorili da je u redu da ja nešto manje od pola svoje plaće dajem za hranu i režije. Odgovara mi to, ali bilo bi mi super da ne moram. Ali mislim da je to fer jer oni više novaca daju za kuću i kredit. Oni bi zapravo bili puno sretniji da ja ne živim s njima, da se planiram udati i da živim s dečkom i da svako od nas ima odvojen život. Ja sad imam sobu sa sestrom koja ima 21 godinu i iskreno mislim da to nije najbolja sredina za nekoga tko ima 28 godina i posao.”

Sudionik 9, 28

“Dosad nisam osjećala kao da trebam uzdržavati roditelje, ali sad kao da počinjem osjećati da bi bilo vrijeme da počnem sudjelovati u nekim troškovima iako se to od mene ne traži, ali imam takav osjećaj. Taj osjećaj imam zbog svojih godina i zbog nemogućnosti moje mame koja nema veliku plaću i kojoj bi sigurno dobro došlo da ja uskočim za neke stvari. Imam osjećaj da sam joj nekad na teret. Njoj bi sigurno olakšalo stvari da ju ja na primjer ne tražim novce za mjesečni pokaz”

Sudionik 3, 27

“Ja bih htjela da čim prije otiđem, ali mislim da to može biti opcija samo ako otiđem negdje van raditi jer trenutno u Hrvatskoj mislim da ne mogu zarađivati niti biti zadovoljna s poslom toliko da si mogu priuštiti stan. Želja je da imam svoj stan ili kuću, ali za to treba love. Radim na tome da poboljšam svoju financijsku situaciju da mogu mirno napustiti svoje roditelje i otići negdje.”

Sudionik 6, 33

“Htio bih se nekako osamostaliti, ali sam još uvijek ovisan o roditeljima bar utoliko što nemam dovoljno novaca da otiđem i kažem zbogom roditeljima. Nekako mi više odgovara da sam trenutno s njima nego da sam sam.”

Sudionik 10, 28

Sudionik 5 (M, 31) je u jednom periodu od života živio samostalno jer je njegova mama radila u drugom gradu. Taj period života je opisao kao:

“To mi je valjda bio najbolji period. Ali to su ti dupli troškovi - grijanje tamo, grijanje vamo. Ali meni je to pasalo jer išao sam na faks u to vrijeme i ekipa je stalno bila kod mene. Ali prekinuo sam faks i onda sam se morao zaposliti. Razmišljali smo kako smanjiti troškove i bilo je isplativije da mama ode u mirovinu i preseli se nazad u Samobor.”

U kontekstu ekonomske situacije roditelja, nismo uspjeli iz iskustava mladih našeg istraživanja potvrditi Beckerov (2004) teorijski model prema kojem veća radna sigurnost roditelja i manja radna sigurnost njihove djece utječe na odgodu odlaska iz roditeljskog doma. Naime, sudionici su uglavnom pričali o svojoj ekonomskoj situaciji te je isticali kao glavni razlog zbog kojeg se nisu odselili od roditelja. Neki sudionici, pretežito oni zaposleni, su ipak naveli da njihovi roditelji imaju manja primanja od njih samih te da se osjećaju obveznima na neki način uzdržavati roditelje, primjerice podmirenjem zajedničkih troškova življena.

7.5. Kvaliteta života s roditeljima

Da muškarci i žene podjednako učestalo odgađaju selidbu iz roditeljskog doma, potvrđuju nalazi Warda i Spitze (1996) koji takvu pojavu objašnjavaju putem ispitivanja odnosa djece i roditelja koji dijele životni prostor. Dijeljenje životnog prostora povlači

sa sobom i raspodjelu odgovornosti kao što su financijska i emocionalna podrška, kućanski poslovi, briga o zdravlju roditelja i slično. U našem istraživanju također primjećujemo sličan trend. Muškarci i žene u jednakoj mjeri iskazuju da pomažu roditeljima na način da obavljaju kućanske poslove, doprinose kućanstvu financijski te time održavaju dobar odnos s roditeljima.

U vidu iskazivanja nematerijalne podrške roditeljima, sudionici našeg istraživanja odgovorili su da obavljaju kućanske poslove poput čišćenja, kuhanja, spremanja i sličnog. Na pitanje rade li to samoinicijativno ili kad ih roditelji to zamole, dobili smo odgovore da to rade samoinicijativno jer sami prepoznaju potrebu za time.

Niže prikazujemo citate mladih iz našeg istraživanja koji ilustriraju ove nalaze.

“Očekuju se od mene one muške stvari - popravci po stanu. Ali čak i ako to ne napravim, stara će napraviti pošto mene često nema doma.”

Sudionik 10, 28

“Meni je sasvim normalno da jedan mjesec ja platim račune, a drugi mjesec roditelji. Ista stvar vrijedi i za hranu. Nekad ja odem u špeceraj, a nekad mama.”

Sudionik 8, 33

“Kad sam se jednom prije odselila s dečkom onda je situacija s roditeljima dosta dobro funkcionirala. U biti vidjeli bismo se kad smo svi u najboljem izdanju na nekakvom nedjeljnom ručku gdje svatko prepričava neke svoje događaje tokom cijelog tjedna i sve je nekako orijentirano na to da smo svi zajedno tamo i da se družimo. Sad se ne vidimo uopće i k tome nemamo te neke zajedničke, lijepe momente. Utoliko nije baš najidealnija situacija.”

Sudionik 9, 28

Što se financijske podrške tiče, prema članku 291. u situaciji kada dijete ima vlastite prihode ono je dužno pridonositi za svoje uzdržavanje. S druge strane, zakonski gledano, roditelji nisu dužni financirati djecu koja nakon završenog obrazovanja u određenom periodu nisu našla posao. Naime, prema stavku 1, članka 290. Obiteljskog zakona⁸, roditelji su dužni uzdržavati punoljetno dijete najdulje do njegove 26. godine života ako se ono školuje u srednjoj školi ili pohađa sveučilišni ili stručni studij te ako uredno i redovito ispunjava svoje obveze. Također, prema stavku 2, članka 290. Obiteljskog zakona, roditelji su dužni uzdržavati punoljetno dijete godinu dana nakon završetka obrazovanja ako se ono ne zaposli do svoje 26. godine. Vjerujemo da je realnost ipak drugačija te da roditelji nastavljaju uzdržavati svoje dijete i nakon zakonski određenog roka.

7.6. Obiteljske aspiracije

Muškarci i žene u našem istraživanju smatraju da stanovanje u roditeljskom domu nije poticajno za ulazak u brak i/ili osnivanje obitelji. Kod nekih sudionika, uočen je nedostatak obiteljskih aspiracija koji je primarno uvjetovan njihovom trenutnom ekonomskom situacijom, a koji prikazujemo u glavnim iskazima sudionika.

“U ovom trenutku uopće ne razmišljam o djeci. Ne mogu se kak spada brinuti sama o sebi, a ne želim imati nekoga u životu tko bi bio ovisan o meni, a ja ne mogu osigurati dobar život. Uz to, voljela bih se malo posvetiti svojoj karijeri, otkriti što želim raditi, gdje želim raditi, pa su mi ovakva pitanja preapstraktna.”

Sudionik 7, 26

⁸ <http://www.zakon.hr/z/88/obiteljski-zakon>

“Sigurna sam da trenutna klima u Hrvatskoj utječe na to da ljudi ne mogu imati djecu jer ja sam osoba koja želi imati djecu, ali kak stvari stoje teško da ću se odlučiti ući to dok nemam osigurane uvjete.”

Sudionik 2, 29

“Ključni faktori za osnivanje vlastite obitelji su želja za time i dovoljna doza odgovornosti, zrelost i financijska stabilnost. Idealno bi bilo imati djecu onda kada si u stanju se pobrinuti o njima kak spada bez obzira koja to dob bila.”

Sudionik 6, 33

U suvremenom društvu postoje različita shvaćanja i poimanja braka kao institucije, ali istraživanja u Hrvatskoj (Boban, 2005) ukazuju na to da se među mladima brak ipak ne promatra kao zastarjela institucija. Sudionici našeg istraživanja pokazali su indiferentne stavove o braku i roditeljstvu u smislu da ne razmišljaju o tome kao velikoj životnoj prekretnici te se osvrnuli na faktore koji su po njima ključni za ulazak u brak odnosno osnivanje vlastite obitelji. Ključni faktori prema njihovom mišljenju su spremnost na takvu životnu odluku, financijska stabilnost i kontekst u kojem će biti kada će razmišljati o tom koraku. Također, neki sudionici su priznali da uopće ne razmišljaju o obitelji i braku, a sva glavna iskustva naših sudionika prikazujemo kroz niže navedene citate.

“Zasnivanje bračne zajednice u svom slučaju, ali i generalno ne smatram neophodnim. Jednog dana možda stupim u brak, ali nije mi to prioritet. Nije da nisam razmišljala o tome, ali ako se dogodi dogodit će se, ako ne, mogu živjeti i u izvanbračnoj zajednici. Ako se brak i obitelj dogodi voljela bih da se to dogodi što kasnije jer se još uvijek osjećam prilično balavo.”

“Život s partnerom prije braka smatram neophodnim jer ti ne možeš čovjeka upoznat dok ne živiš s njim, a smatram da ne možeš ući u brak s nekim koga zaista ne poznaješ.”

Sudionik 4, 30

“Ne znam želim li jednog dana imati djecu. Nisam razmišljao o tome i ne znam jesam li uopće tip za djecu.”

Sudionik 8, 33

“Bez obzira da sam se već osamostalio, ne bih razmišljao o osnivanju obitelji.”

Sudionik 10, 28

“Da imam novaca vjerojatno bih još neko vrijeme ostala živjeti sa svojim jer ne bih nekako nesmotreno otišla živjeti u prazno. Moji doma imaju razumijevanja za to, pa čak i da se moje osamostaljenje oduži njima bi to bilo ok. Moja razmišljanja o braku i obitelji su ravnodušna, ali ne u negativnom smislu. Mislim da se to ne mora odraditi na način na koji su nas učili, ali mi je u redu ako to netko napravi. Osobno bih voljela udati se za partnera i osnovati obitelj, ali jednog dana, ne sad. Vremenski ne znam kad bih voljela da se to ostvari, ali i to ovisi o financijama. Ključni faktori za osnivanje su dobar partner i riješena financijska i stambena pitanja.”

Sudionik 3, 27

7.7. Projekcije i želje

U ovom dijelu istraživanja željeli smo se ispitati subjektivne procjene sudionika o najčešćim problemima s kojima se mladi suočavaju u Hrvatskoj te istražiti koji su po

njima glavni uzroci i posljedice tih trendova. Njihova razmišljanja i stavove donosimo u formi citata koji najbolje ilustriraju osvrt na navedene probleme.

“Najveći problemi s kojima se mladi u Hrvatskoj suočavaju su nezaposlenost i nekakav osjećaj beznada i manjka perspektive i mogućnosti. Generalno vlada neka kolektivna letargija i nezadovoljstvo.

Mislim da bi država mogla pomoći prvenstveno da obrazovni program prilagode stvarnim potrebama tržišta rada. Mislim da je to jako zastarjelo. Čak i postojeći programi se trebaju modernizirati. Osim toga i trebali bi i formirati zakon na način da zapošljavanje i samozapošljavanje bude jednostavnije, da birokratske procedure budu smanjene na minimum. Jednostavno da ljude ne obeshrabre.”

Sudionik 4, 30

“Čak i kad ljudi imaju neki motiv, oni ga ne mogu realizirati dokle god žive u Hrvatskoj.”

Sudionik 5, 31

“Koliko znam odgoda braka i roditeljstva je i neki svjetski problem koji se ne javlja samo u Hrvatskoj. Mislim da je u nekim razvijenim državama problem u nekom osjećaju otuđenosti.”

Sudionik 9, 28

“Mislim da nezaposlenost uvjetuje planiranje obitelji jer većina ljudi gleda na to kao jedan od temelja koji trebaju biti zadovoljeni da bi se tako nešto ostvarilo. Vjerujem da puno ljudi razmišlja da nema smisla osnivati obitelj ako nemaju nekakav stalan posao i

primanja. Nitko od mojih prijatelja iako su u dugim vezama se nisu odlučili na brak, a ovi koji se jesu odlučili na taj korak oni su već financijski sigurni.”

Sudionik 3, 27

“Mislim da mladi sve kasnije imaju djecu zato što kasnije počinju raditi, zato što svima treba duže da si nađu posao i onda kad nađeš posao moraš napredovati prije negoli se odlučiš imati djecu jer želiš biti siguran da imaš dobar posao. Tek nakon toga ljudi počinju razmišljati o djeci, a još nakon toga treba proći vremena da se to ostvari.”

Sudionik 2, 29

Sudionici ovog istraživanja uglavnom iskazuju negativan stav prema tržištu rada i pronatalitetnoj politici. Njihov subjektivni dojam je da se mladi u Hrvatskoj najčešće suočavaju s problemom nezaposlenosti, a uzroke istog vide u neusklađenosti obrazovnog sustava i potreba na tržištu rada. Također, neki od sudionika su iskazali nepovjerenje prema socijalnim i obiteljskim politikama koje mladima ne osiguravaju kvalitetne temelje za podizanje vlastite obitelji.

Kod ispitivanja subjektivne procjene posljedica navedenih problema, sudionici su uglavnom isticali odgodu braka i roditeljstva, ali i emigraciju mladih.

7.8. Zaključna pitanja

U posljednjem dijelu intervjua, zamolili smo sugovornike da nam kažu kako bi oni sami ocijenili kvalitetu svog života i trenutne situacije te kako bi istu poboljšali da mogu.

Prema odgovorima koje smo dobili od naših sudionika zaključili smo da je trenutna životna situacija u kojoj se nalaze neminovna, ali smatraju da imaju kvalitetan život.

“Da mogu našla bih posao u struci koji bi me ispunjavao i time poboljšao generalno moj dojam o cijeloj situaciji. Bila bih zadovoljnija sobom, osjećala bih se korisnom, radila bih nešto za što sam studirala 5 godina, imala bi plaću i općenito bila bih sretnija. Sada kad pričamo, ja sam zadovoljna svojim životom, ali vidim prostor za napredak.”

Sudionik 3, 27

“Ne znam koliko ja mogu utjecati na kvalitetu svog života i promjenu istog. Evo konkretno ja želim raditi, voljan sam raditi, ali nemam mogućnosti raditi. Meni da se pruži prilika ja bi tu priliku opravdao i zaslužio. Ja sam generalno sa svojim životom super zadovoljan, znači ništa mi ne fali osim tog pitanja stana i samostalnosti, ali generalno kakav ja život vodim, van konteksta roditelja, zaista se ne mogu žaliti.”

Sudionik 1, 28

“Poprilično sam zadovoljna svojim životom. Imam partnera koji me podržava i voli. Nismo gladni, ne živimo na rubu egzistencije, imam uzak krug kvalitetnih prijatelja. Mislim moglo bi biti bolje, ali ja sam zadovoljna.”

Sudionik 4, 30

“Voljela bih da se taj posao više realizira, da to bude nešto trajnije, gdje ja sama sebe vidim. To mi je možda jedina stvar koju bi sad voljela promijeniti jer mislim da bi to znatno utjecalo na kvalitetu mog života. Sad kad sam u ovom razgovoru jedno 500 puta spomenula financije i probleme, vidim da me to malo muči i da nisam baš presretna sa trenutnim životom, ali opet s druge strane ja sam optimist pa mislim da će se već nešto realizirati.”

Sudionik 2, 29

U kontekstu kvalitete života, sudionici ovog istraživanja uglavnom su iskazali pozitivan stav prema kvaliteti vlastitog života, ali i budućnosti istoga. Neki sudionici su svoje odgovore o zadovoljstvu trenutnom životnom situacijom povezali sa svojim radnim statusom, za koji smatraju da je primarni problem kojeg žele riješiti.

8. Rasprava

U ovom istraživanju smo pokušali utvrditi povezanost nezaposlenosti i radne nesigurnosti s produženim stanovanjem mladih s njihovim roditeljima te indirektno istražiti postoji li povezanost s pojavom odgode braka i roditeljstva.

Na temelju tematske analize i identifikacije kodova i tema koje smo iščitali iz transkripata intervjua donosimo osvrt na postavljena istraživačka pitanja. Kao što smo pretpostavili istraživačka pitanja poslužila su kao niti voditelje samog intervjua, pa se identificirane tematske cjeline preklapaju s našim unaprijed postavljenim istraživačkim okvirom.

Prvo pitanje koje smo željeli istražiti bilo je vezano za razloge produljenog stanovanja mladih s roditeljima, gdje je najučestaliji odgovor bio - nemogućnost odseljenja uvjetovanja niskim ili nestabilnim financijskim primanjima. Upravo je financijska sigurnost i neovisnost mladih najučestalija tema naših intervjua koja se javlja u kontekstu ne samo razloga produljenog stanovanja s roditeljima već i kod ispitivanja radnog statusa, planiranja stambene i ekonomske emancipacije, ali i donošenja odluka o roditeljstvu.

Drugo istraživačko pitanje koje smo postavili bilo je vezano za ispitivanje utjecaja nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima. Odgovori sudionika i tijekom cijelog intervjua upućuju na to da postoji veza između radnog statusa i razlog produljenog ostanka u roditeljskom domu kod naših sudionika, koja se ponovno temelji na financijskoj ovisnosti o roditeljima. Želja za emancipacijom je vidljiva i u

kontekstu zaposlenih, ali i nezaposlenih mladih, ali je ista onemogućena ekonomskom nespremnošću.

Kod trećeg istraživačkog pitanja gdje smo tražili povezanost produženog stanovanja s roditeljima s odgodom braka i roditeljstva, naišli smo na zanimljive rezultate i odgovore koji upućuju da postoji čvršća povezanost između radnog statusa odnosno nezaposlenosti i radne nesigurnosti s odgodom braka i roditeljstva, negoli produženog stanovanja s roditeljima i odgodom braka i roditeljstva. Također, naši nalazi ukazuju na to da je odluka o ulasku u brak i osnivanje obiteljske zajednice uvelike formirana vlastitim izborom, a sekundarno strukturalnim faktorima poput financijskih i tržišnih ograničenja. U tom kontekstu, možemo zaključiti da nismo našli čvrstu i direktnu povezanost produženog stanovanja s roditeljima i odgodi braka i roditeljstva.

Kao posljednje istraživačko pitanje, s kojim smo zaokružili cijeli kvalitativni dio rada, postavili smo ispitivanje kvalitete života mladih koji žive s roditeljima. Osvrt na rezultate koje smo naveli u prethodnom poglavlju upućuje na to da je kvaliteta života mladih u našem istraživanju vrlo visoka te protkana pozitivnim i optimističnim stavovima prema životu koji vode.

Produženo stanovanje s roditeljima te istraživane utjecaje nezaposlenosti i radne nesigurnosti kao i posljedice poput odgode braka i roditeljstva smo promatrali kroz individualističke i strukturalne teorije koje smo obradili u teorijskom dijelu ovog rada. Odgovore koje smo dobili od sudionika našeg istraživanja upućuju na to da su strukturalni faktori uvelike utjecali na njihove odluke o ekonomskoj i stambenoj emancipaciji od roditelja. Elemente individualističke perspektive ponajviše prepoznajemo u kontekstu obiteljskih aspiracija gdje primjećujemo veći naglasak na donošenju odluka po pitanju vremena ulaska u brak i zasnivanja obitelji. Promatrano kroz teoriju racionalnog izbora i druge demografske tranzicije, nalazi našeg istraživanja pokazuju da sudionici trenutnu životnu situaciju doživljavaju kao svojevrsni resurs koji će u budućnosti iskoristiti sebi u korist. Te nalaze ponajviše iščitavamo iz njihovih odgovora u kontekstu prednosti i nedostataka suživota s roditeljima gdje su najviše isticali neopterećenost životnim troškovima, ali i samostalno podmirivanje vlastitih životnih navika. S druge strane, elemente strukturalne perspektive nalazimo u razlozima

zbog kojih ispitivani sudionici žive s roditeljima gdje oni smatraju da je splet okolnosti, zajedno s njihovim odabirom određenog životnog stila utjecao na trenutni ishod situacije odnosno suživota. Prepoznavanje društvenih problema poput visoke stope nezaposlenosti, jaza između obrazovnog sustava i tržišta rada ponajviše vežu uz neuspješne socijalne politike državnih institucija koje mladima ne ostavljaju puno izbora u njihovom sazrijevanju i osamostaljivanju.

Sve podatke koje smo prikupili u intervjuima gledamo kao isključivo subjektivne procjene sudionika na temelju kojih ne možemo oblikovati konkretne činjenice. Osobni dojam ispitivačice jest da su sudionici davali iskrene odgovore, ali kao i kod svakog istraživanja ne možemo sa sigurnošću tvrditi da to nisu bili socijalno poželjni odgovori. Osim toga, svjesni smo da je uzorak na kojemu je provedeno ispitivanje iznimno mali te da nisu ispitane sve varijable koje bi se mogle dovesti u korelaciju s našim temeljnim pretpostavkama. Na primjer, kad je riječ o opadanju nataliteta i općenitom fertilnom ponašanju, većina demografskih istraživanja, uključujući i ovo naše, bazira svoje hipoteze na ekonomskim i kulturalnim faktorima, međutim zanemaruje se činjenica da obiteljske politike također imaju važnu ulogu. U budućim istraživanjima bilo bi poželjno, između ostalog, proučiti obiteljske politike te tako dobiti širi uvid u demografska kretanja i povezanost s fertilnim ponašanjem. Rezultati dobiveni u ovom istraživanju mogu poslužiti kao temelj nekim opširnijim istraživanjima koja bi svakako trebala imati veći uzorak kako bi zaključke mogli generalizirati na cijelu populaciju Hrvatske. Pored toga, za konkretnije zaključke o trendu produženog stanovanja mladih u zrelim godinama s roditeljima, svakako bi bilo dobro da se ispita i kvaliteta takvog suživota i iz roditeljske perspektive.

Metoda polustrukturiranog intervjua pokazala se kao vrlo dobra s obzirom na željeni cilj. Subjektivni doživljaji kvalitete života, razgovori o problemima i potrebama koje su sudionici naveli te opisi različitih situacija s kojima se svakodnevno suočavaju dali su nam opširnu sliku njihovog mišljenja o povezanosti nezaposlenosti i radne nesigurnosti s dužim boravkom u roditeljskom domu i o odgodi braka i roditeljstva. Za ovakav tip istraživanja kvantitativne metode nam ne bi mogle omogućiti ovakve odgovore. Metoda za koju smatramo da bi također bila dobra jesu fokus grupe. Tema kojom smo se bavili

nije previše osjetljiva te smo mišljenja da bi fokus grupa polučila mnoge rasprave i nova pitanja.

9. Zaključak

Cilj ovog rada bio je pridonijeti razumijevanju povezanosti nezaposlenosti i radne nesigurnosti s produženim stanovanjem mladih s roditeljima s posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva. Uzimajući u obzir postojeće teorije i istraživanja, možemo zaključiti da su identiteti i životni stilovi mladih sve dinamičniji te svakako manje predvidljivi. Njihove odluke o ulasku u braku i osnivanje obiteljske zajednice uvelike su formirane vlastitim izborom, ali i strukturalnim ograničenjima poput ovisnosti o materijalnim primanjima koja su ugrožena tržišnom nestabilnošću.

Razumijevanju mikro i makro uzroka i posljedica koje produženo stanovanje mladih s roditeljima ima, doprinosi sociologija životnih stilova. Većina klasifikacija životnog stila ima zajedničko pozicioniranje životnih stilova na koordinatama čiji su polovi tradicija i modernost. U tom kontekstu Herlyn, Scheller i Tessin (1994) predlažu četiri životna stila s obzirom na razinu ponašanja i razinu motiva: 1) dobrovoljni tradicionalist - svjesno se odlučuje za tradicionalne načine ponašanja te ih prakticira u okviru vlastitog vođenja života, 2) dobrovoljni modernist se svjesno odlučuje za moderne načine ponašanja 3) nedobrovoljni tradicionalist ili spriječeni modernist - orijentira se prema modernim načinima ponašanja koja, pak, ne mogu ostvariti zbog određenih prisila npr. zbog ekonomski, kulturnih ili drugih barijera, 4) nedobrovoljni modernist ili spriječeni tradicionalist - orijentira se "starinskim" načinima ponašanja te je određenim barijerama spriječen da ih realizira.

Sudionici našeg istraživanja su uglavnom pokazali stavove koji pripadaju kategoriji nedobrovoljnih modernista odnosno spriječenih tradicionalista koji bi željeli pratiti tradicionalno uvriježene načine sazrijevanja, ali su u tome onemogućeni zbog različitih ekonomskih i strukturalnih prepreka poput financijske nesigurnosti, loših stambenih politika i sličnog. Također, među odgovorima sudionika ovog istraživanja, uočavamo pozitivne stavove o braku i roditeljstvu. Ipak, u postizanju njihovih aspiracija, postoje

određeni faktori koji ih “ometaju” na tom putu, a jedan od njih je upravo trenutni suživot s roditeljima. Najvažnije prilike za poboljšanje trenutne životne situacije vide u restrukturiranju obrazovnog sustava koji bi trebao biti u skladu s trendovima na tržištu rada, u aktivnijim socijalnim politikama koje mlade stavljaju na prvo mjesto rizičnih dobnih skupina te na posljetku u otvorenosti hrvatske politike ka zapadnim strujama u vidu preuzimanja uspješnih modela borbe protiv pada nataliteta.

Sažetak

Uočene demografske promjene u svijetu i Hrvatskoj, posebice pad nataliteta i stope fertiliteta, imaju negativne posljedice na budućnost mirovinskog sustava te općenito funkcioniranja društva. Dob u kojoj mladi odlaze iz roditeljskog doma razlikuje se od države do države, a indirektno je povezana s odgodom braka i roditeljstva. Ovaj rad ispituje utjecaj nezaposlenosti i radne nesigurnosti na produženo stanovanje s roditeljima i njegove posljedice s posebnim osvrtom na odgodu braka i roditeljstva. Također, ovaj rad bavi se istraživanjem produženog stanovanja s roditeljima kroz ispitivanje kvalitete života mladih koji u zrelim godinama žive s roditeljima. Rezultati pokazuju da su odluke o napuštanju roditeljskog doma, ali i odluke o ulasku u brak i osnivanju obiteljske zajednice uvelike formirane strukturalnim ograničenjima poput ovisnosti o materijalnim primanjima koja su ugrožena tržišnom nestabilnošću. Najizraženije prilike za poboljšanje trenutne životne situacije vide u restrukturiranju obrazovnog sustava koji bi trebao biti u skladu s trendovima na tržištu rada te u aktivnijim socijalnim politikama koje mlade stavljaju na prvo mjesto rizičnih dobnih skupina.

Ključne riječi: nezaposlenost mladih, produženo stanovanje mladih s roditeljima, odgoda braka, odgoda roditeljstva, pad fertiliteta, intervjui

Summary

The observed demographic changes in the world and in Croatia, in particular, the decline of fertility rates, have negative implications for the future of the pension system and for the society in general. The age in which young people leave the parental home differs from country to country and is indirectly associated with the postponement of marriage and childbearing. This paper investigates the impact of unemployment and job insecurity of young adults on prolonged living with parents. Additionally, it references

the impact of prolonged living with parents on the postponement of marriage and childbearing. The prolonged housing with parents and the quality of life of the young adults was examined and analysed through the qualitative research. The results showed that decisions on leaving the parental home, as well as decisions on marriage and childbearing, are largely determined by structural constraints such as financial dependencies caused by market instability. The most prominent opportunities to improve the current situation, interviewed participants see in the aligning education system to labor market trends as well as prioritising social policies oriented toward young people.

Keywords: youth unemployment, young adults living with parents, postponement of marriage, postponement of childbearing, low fertility, interviews

Prilozi

1. Kriteriji za sudjelovanje u istraživanju

1. Imate li 26 ili više godina?

1. DA

2. NE

2. Živate li u kućanstvu sa svojim roditeljima / roditeljem?

1. DA

2. NE

3. Jeste li radno sposobni, tj. jeste li završili neki oblik školovanja koji Vam omogućuje da budete radno aktivni?

1. DA

2. NE

2. Protokol za provođenje intervjua

Teme i potpitanja:

1. OPĆE KARAKTERISTIKE SUDIONIKA

SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE

- Molim vas da mi kažete nešto o sebi (*koliko imate godina, gdje živite, otkud ste, koji Vam je najviši završeni stupanj obrazovanja*)

ROMANTIČNA VEZA

- Jeste li u vezi ili ste samci?
- Planirate li se jednoga dana udati / oženiti?

RADNI STATUS

- Jeste li trenutno zaposleni?
 - DA - Ukoliko ste zaposleni da li se radi o radu na određeno ili na neodređeno?
 - Koliko ste zadovoljni takvim radnim statusom?
 - Jeste li zadovoljni poslom koji radite ili biste željeli raditi nešto drugo?
 - Jeste li zadovoljni primanjima?
 - NE - Tražite li aktivno posao?
 - Radite li povremeno honorarne poslove?
 - Tko Vas uzdržava?

2. ŽIVOT S RODITELJIMA - OPIS OBITELJSKE SITUACIJE

- Možete li mi reći s kime sve živite tj. dijelite kućanstvo?
- Jesu li Vaši roditelji/roditelj zaposleni, u mirovini ili nešto drugo?
- Kakav je Vaš odnos s roditeljima? Dolazi li ikada do konflikata? Ako da, koji su najčešće uzroci svađa?
- Koliko Vam Vaši roditelji pomažu u životu? (*financijski, nematerijalno, emocionalna podrška*)
- Tko u Vašem kućanstvu donosi financijske odluke i ostale važne obiteljske odluke? Smatrate li da se i Vaš glas računa? Jesu li svi članovi kućanstva uključeni u donošenje odluka?

3. RAZLOZI PRODUŽENOG STANOVANJA S RODITELJIMA, PREDNOSTI / NEDOSTACI, ODABIR ILI NUŽNOST

RAZLOZI PRODUŽENOG STANOVANJA S RODITELJIMA

- Koji je razlog Vašeg ostanka u kućanstvu s roditeljima?
 - *briga za roditelje, nezaposlenost, financijske nemogućnosti, navika, lagodan život*
- Koliko dugo se još vidite u takvoj situaciji (*život s roditeljima*)? Biste li voljeli promijeniti tu situaciju?

- Bi li Vam roditelji pomogli financijski da se odlučite na osamostaljivanje (*podstanarstvo, kupnja stana*)?

PREDNOSTI / NEDOSTACI ŽIVOTA S RODITELJIMA

- Koje su, po Vašem mišljenju glavne prednosti života s roditeljima?
- *lagodan život, neplaćanje računa / režija / najma, skuhan obrok, opran veš, bliskost s roditeljima, đeparac, itd.*
- Što biste istaknuli kao glavne nedostatke života s roditeljima?
- *gubitak privatnosti, konflikti, nemogućnost donošenja odluka, neostvorena samostalnost*

ODABIR ILI NUŽNOST

- Osjećate li se da morate pomoći i uzdržavati svoje roditelje?
- Imate li osjećaj da ste na teret svojim roditeljima?
- Da imate priliku odseliti se, osamostaliti se, biste li to učinili?
- Što Vas sprječava da se odselite? Financijske nemogućnosti, briga za roditelje, nezaposlenost?
- Potiču li Vas roditelji na osamostaljivanje?
- Mislite li da bi Vam bilo bolje da živite samostalno? Zašto?
- Što bi Vam nedostajalo da ne živite s roditeljima? (*topao obrok, opran veš...*)

4. UVJETI I KVALITETA ŽIVOTA

- Kako biste opisali uvjete života u kućanstvu kojeg dijelite s roditeljima?
- Očekuje li se od Vas da izvršavate određene obaveze kao član kućanstva? Koje su to obaveze?
- Pridonosite li Vi na bilo koji način Vašem kućanstvu? Financijski, nematerijalno..?

- Očekuje li se od Vas da pridonosite svojem kućanstvu?
- Morate li obavljati neke kućanske poslove? Koje?
- Smatrate li da obavljanje kućanskih poslova nije Vaša dužnost?
- Koliko ste zadovoljni takvim načinom života i životnim uvjetima?
- Što bi za Vas podrazumijevao kvalitetan život s roditeljima?

5. POVEZANOST NEZAPOSLENOSTI / RADNE NESIGURNOSTI S PRODULJENIM STANOVANJEM S RODITELJIMA

- Mislite li da živite s roditeljima isključivo zbog radnog statusa? (Objasnite molim Vas)

ZA ZAPOSLENE:

- Da zarađujete više novaca, biste li se osamostalili?
- Na koji način Vaš posao usporava Vaše osamostaljivanje?

ZA NEZAPOSLENE:

- Mislite li da biste lakše/teže pronašli posao da živite samostalno?
- Kako bi se promijenila situacija u vašem kućanstvu da se zaposlite na neodređeno?
 - Biste li dio novaca stavljali sa strane za štednju? Biste li se odselili ili biste i dalje ostali živjeti s roditeljima te štedjeli za bolji početak?
 - Smatrate li da bi morali financijski doprinostiti kućanstvu? Bi li ta novonastala situacija utjecala na odnos s roditeljima (*udaljavanje*), ako da kako?
- Ukoliko ostanete nezaposleni i u skorijoj budućnosti, na primjer narednih 2-5 godina, hoće li to utjecati na Vaš život s roditeljima? (*promjena odnosa, eventualno traženje pomoći roditelja za osamostaljivanje..?*)

6. OBITELJSKE ASPIRACIJE

OPĆI DIO

- Kakvi su Vaši generalni stavovi o braku i sklapanju bračne zajednice?
- Da li Vi planirate u budućnosti stupiti u brak? Kada biste voljeli da se to ostvari?
- Kakvo je Vaše mišljenje o kohabitacijama? Biste li voljeli živjeti s partnerom/partnericom prije ulaska u brak (*ukoliko želite stupiti u brak*)?
- Koji su po Vama ključni faktori za osnivanje vlastite obitelji?
(*financijska neovisnost, zaposlenost, vlastiti stambeni prostor, podrška roditelja..*)
- Što Vas najviše koči u osnivanju vlastite obitelji? (*trenutno neimanje partnera, nezaposlenost, neimanje vlastitog stambenog prostora*)

POVEZANOST NEZAPOSLENOSTI / RADNE NESIGURNOSTI S ODGODOM BRAKA I RODITELJSTVA

- Smatrate li da nezaposlenost / radna nesigurnost otežava planiranje braka i roditeljstva?
- Da imate stalan posao i dobra primanja biste li već razmišljali o osnivanju vlastite obitelji?
- Ukoliko se Vaša radna situacija, u skorijoj budućnosti, promijeni na bolje, hoće li to utjecati na Vaša razmišljanja o braku i roditeljstvu? Kako? (*ubrzati proces, ništa se neće dogoditi*)

UTJECAJ ŽIVOTA S RODITELJIMA NA ODGODU BRAKA I RODITELJSTVA

- Koliku ulogu po Vašem mišljenju ima suživot s roditeljima na odgađanje Vašeg obiteljskog života?
- Da ste se već osamostalili i živite s partnerom, mislite li da biste ranije počeli razmišljati o osnivanju vlastite obitelji?
- Biste li živjeli u domu s vlastitom obitelji i svojim roditeljima?

7. PROJEKCIJE I ŽELJE

- Što smatrate da su najveći problemi s kojima se mladi suočavaju danas u Hrvatskoj?
- Mislite li da država i državne politike mogu utjecati na rješavanje tih problema?
- Smatrate li da je niska stopa fertiliteta (*pad nataliteta*) problem? Kako biste Vi osobno riješili taj problem?
- Što mislite, koji je glavni razlog pada nataliteta tj. smanjene fertile motivacije muškaraca i žena?
 - *karijerizam, žene na tržištu rada, loše populacijske politike, ekonomska kriza, promoviranje postmaterijalističkih vrijednosti*
- Kada bi postojale bolje obiteljske politike, bi li Vas to nagnalo na ranije sklapanje braka i roditeljstvo?
- Smatrate li da nezaposlenost indirektno utječe na Vaše odgađanje braka i roditeljstva? Ili nešto drugo?

Zaključno pitanje

Kako biste, da možete, poboljšali kvalitetu s70vog života?

Sada, kada razmislite o svemu što ste ovdje ispričali, možete li mi reći koliko ste zadovoljni svojim životom i kako biste ocijenili kvalitetu života s roditeljima?

Literatura

- Akrap, A. (2003) Istraživanje činitelja fertiliteta u Hrvatskoj. U: A. Akrap, I. Čipin, N. Pokos, T. Ridzak i D. Živić (ur.), *Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj* (str. 85-162), Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Akrap, A.; Čipin, I. (2006) Socijalni sterilitet u Hrvatskoj - zašto smo neoženjeni i neudane. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Akrap, Anđelko, Živić, Dražen (2001) Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, Društvena istraživanja, Vol. 10, No. 4-5(54-55): 621-645.
- Arnett, J. J. (2004) *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Becker, S. O., Bentolila, S., Fernandes, A., Ichino, A., (2004) Does Job Insecurity Affect Youth Emancipation Decisions?
- Billari, F., Castiglioni, M., Castro Martín, T., Michielin, F. i Ongaro, F. (2002.), Household and Union Formation in a Mediterranean Fashion: Italy and Spain. U: E. Klijzing i M. Corijn, (ur.), *Dynamics of Fertility and Partnership in Europe: Insights and Lessons from Comparative Research*, vol. II (str. 17-41), Geneva/New York, United Nations.
- Bouillet, D. (2004) Odnos mladih prema vrijednostima i činiteljima obiteljskog života. Sociologija sela 42(1/2): 173-194.
- Bouillet, D. (2006) Socijalna politika: (ne)primjeren odgovor zajednice na potrebe mladih, u: Ilišin, V. (ur.): Mladi između želja i mogućnosti. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Zagrebačka županija, 164-234.
- Brannen, J, Nilsen, A. (2005) Individualisation, choice and structure: a discussion of current trends in sociological analysis. *Sociological Review*, 53 (3).
- Braun, V., Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2).
- Cote, J. E. (2002) The role of identity capital in the transition to adulthood: the individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies* 5(2): 117-134.

- Čipin, I. (2011) Obrazovanje i fertilitet zaposlenih žena u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja Zagreb*, 1 (111): 25-46.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (1999) Želja za djecom i apstinencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije. *Revija za socijalnu politiku*, 6 (3): 241-258.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović J. (2000) Obitelj i zaposlenost izvan kuće. Međusobno ometanje i/ili pomaganja. *Revija za socijalnu politiku*, 2, 131-162
- De Witte, H. (1999) Job insecurity and psychological well-being: Review of the literature and exploration of some unresolved issues. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 8.
- Dobrotić, I. (2007) Kvaliteta života u Hrvatskoj. Regionalne nejednakosti. Zagreb: LDK
- DZS (2001.) *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.*, Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Eurostat (2010.) *Population and Social Conditions*. Dostupno online na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (15. 5. 2010.)
- Gelo, J.; Akrap, A.; Čipin, I. (2005) Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske (bilanca 20. stoljeća). Zagreb : Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Giddens, Anthony (2007). *Obitelj, U: Sociologija*: Zagreb, Nakladni zavod Globus, str. 170-200.
- Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanić, A., Potočnik, D. (2013) *Mladi u vremenu krize*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
- Inglehart, R. (1997.) *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lesthaeghe, R. (1995.), *The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation*. U: K. O. Mason i A.-M. Jensen (ur.), *Gender and Family Change in Industrialized Countries* (str. 17-62), Oxford, Clarendon Press.
- Mesić, M. (2002) Globalizacija migracija. *Migracijske i etničke teme*, 18 (1): 7–22
- Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2001.), Korelati i odrednice broja djece u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10 (4-5): 655-683.

- Obradović, Josip i Čudina-Obradović, Mira (2001). Sukob obiteljskih i radnih uloga: uzroci, posljedice i neriješeni istraživački problemi. *Društvena istraživanja*, Vol. 10, No. 4-5(54-55): 791-819.
- Róbert, P. i Bukodi, E. (2005.), The Effects of the Globalization Process on the Transition to Adulthood in Hungary. U: H.-P. Blossfeld, E. Klijsing, M. Mills i K. Kurz (ur.), *Globalization, Uncertainty and Youth in Society – The Losers in a Globalizing World* (str. 177-213), Routledge, London.
- Sobotka, T. (2008.), The Diverse Faces of Second Demographic Transition in Europe. *Demographic Research*, Vol. 19 (8): 171-224. 39.
- Sobotka, T. (2004.), Is the Lowest-Low Fertility Explained by the Postponement of Childbearing? *Population and Development Review*, 30 (2): 195-220.
- Šverko, B. (1991.), Značenje rada u životu pojedinca: radne vrijednosti, važnost rada i alijenacija. *Revija za Sociologiju* (str. 327-340), Zagreb.
- Tomašić, P. (2010), *Nezaposlenost u tranzicijskoj Hrvatskoj pod socijalno-etičkim vidom*, Zagreb.
- Tomić-Koludrović, I. (1991.), Sociološke teorije o novim društvenim pokretima. *Uvod u psihologiju* (str. 15-56), Zagreb, Prosvjeta.
- Van de Kaa, D. J. (1987) Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*, 42 (1): 1-59.
- Ward, R., Spitze, G. (1996) Gender Differences in Parent-Child Coresidence Experiences. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 58, No. 3